

marineblad

nummer 3, april 2007, jaargang 117

Uitgave van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

inhoud

- 3 Column voorzitter KVMO
- 4 Reportage
Beteugel de betutteling
- 9 Reacties
- 10 Uit dienst
P. Steenmeijer
- 11 Kennis en wetenschap
Aan de basis van de toekomst
- 16 In beeld
Sergeant Adelborst Johan Pieter Pauwe
- 18 Kennis en wetenschap
Onschuldige doorvaart voor oorlogsschepen tijdens maritieme operaties
- 23 Column
Ko Colijn
- 24 Na de KM
S. Wiebenga
- 26 Historie
Ervaringen van een Nederlandse marinevrouw tijdens de Japanse bezetting
- 32 Boeken
- 33 Activiteitenkalender Michiel de Ruyterjaar
- 34 KVMO-zaken

Het Marineblad is een uitgave van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren en verschijnt 9 keer per jaar

Colofon

ISSN: 0025-3340

Redactie

Mw. drs. M.L.G. Lijmbach, hoofdredacteur
KLTZ P.J. van Maurik

Artikelencommissie

LTZA 1 mr. A.J.A.M. Maas, LTZT 2 OC F.G. Marx,
KTZE ir. V.C. Rademakers, KTZ b.d. L.J.M. Smit,
LNTKOLMARNS drs. A.J.E. Wagemaker MA

Medewerkers:

Mw. drs. Z. Borgeld, LNTKOLMARNS D.
Bosch, J. Margés, LTZ 1 ing. M.E.M. de Natris,
prof.dr. J. Colijn, H. Boomstra (cartoon),
AVDD (foto's, tenzij anders vermeld)

Adres redactie

Wassenaarseweg 2-B
2596 CH Den Haag
Tel. 070-383 95 04
marineblad@kvmo.nl
www.kvmo.nl

Vormgeving

Frank de Wit
Tel. 038-455 17 54

Drukwerk

Plantijn Casparie Zwolle
Postbus 1025
8000 BA Zwolle

Advertenties

070-383 95 04

Nieuwe gedragscode
Defensie onder vuur

4

Interview met GENM T. van
Osch, commandant NLDA

11

18

Over onschuldige doorvaart
bestaat nog geen
eenstemmigheid

“Van Ben weten we dat
hij leeft en vermoedelijk
in Holland is”

26

Abonnementsprijs

Voor leden van de KVMO is het Marineblad gratis
Niet-leden betalen € 49,50 (NL) of € 69,50 (buitenland)

Adreswijzigingen en abonnementen voor
niet-leden van de KVMO:

Mw. E.M. Mulder: 035-625 86 66
bep.mulder@rsdb.com

Copyright Marineblad

Overname van artikelen is enkel toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie en onder uitdrukkelijke vermelding van de bron. Artikelen in het Marineblad vertolken niet noodzakelijk de visie van het hoofdbestuur van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren of van de redactie.

De inhoud van artikelen blijft geheel voor verantwoording van de auteur(s). De wijze van aanleveren van artikelen is op te vragen bij de redactie.

Adreswijziging

Zo tijdig mogelijk schriftelijk doorgeven aan:
Secretariaat KVMO,
Antwoordnummer 93244,
2509 WB Den Haag
(geen postzegel nodig)
of secretariaat@kvmo.nl

Foto Cover: NLDA

column

KLTZ P.J. VAN MAURIK,
VOORZITTER KVMO

De gedragscode van Michiel de Ruyter

Wat zou admiraal Michiel de Ruyter in deze tijd gedaan hebben? Het is een vraag die in zijn herdenkingsjaar vast met enige regelmaat gesteld zal worden. Het is beslist geen gekke vraag want zijn leven en werk bieden genoeg inspiratie. Ik kan u dan ook van harte aanraden om een of meerdere boeken te lezen uit de leeswijzer van het NIMH die bij dit Marineblad is gevoegd.

Maar wat zou hij nu gedaan hebben? Deze quote vond ik in één van de boeken over hem: “Ick sal my als een heerlyck Capiteyn in mijn harte gedraghen, in de hoope dat Godt het werk daer wy op uet syn gesonden zal segenen, tot heere ons lieve vaderlandt”.

Als ik deze uitspraak tot mij laat doordringen bekruipt mij het gevoel dat hier de gedragscode uit de 17e eeuw wordt aangereikt door onze beroemdste zeeheld. Leest u mijn vertaling maar mee: een eerlijke leidinggevende die zich vanuit zijn hart inzet om zo goed mogelijk werk te verrichten teneinde een hoger doel te bereiken en zich daarbij realiseert dat hij het niet alleen kan. Klare taal en ik krijg er een warm gevoel van.

Waarom krijg ik van de nieuwe gedragscode van Defensie niet datzelfde warme gevoel? Ik ben er niet tegen maar er mist iets. En, zoals ik uit gesprekken de afgelopen maanden heb begrepen: velen van u hebben dat warme gevoel ook niet. Hoe komt dit? Om een antwoord te krijgen op deze vraag hebben wij de hulp ingeroepen van een professor in de ethiek. In het openingsartikel leest u haar analyse. Leidinggeven is voor ons vaak intuïtief handelen en het lijkt mij verstandig om de wetenschappelijke ratio daar aan toe te voegen.

Juist op het gebied van leidinggeven slaat mijn vreemde gevoel over de gedragscode om in zorg. Er zijn onvoldoende signalen dat de cruciale rol van leidinggevers in deze zaak goed wordt ingeschat. Er is wel een soort introductiefolder voor leidinggevers beschikbaar en er wordt tijdens opleidingen iets gedaan maar dat komt mij veel te afstandelijk over. Voeg daaraan toe een aantal incidentgedreven ‘stuursignalen’ door Defensie de afgelopen weken en mijn zorg neemt toe. Zolang de druk op leidinggevers om papier te produceren en rapportages te maken niet afneemt, blijft er geen tijd over om leiding te geven of om dat goed te leren. Daardoor staan vervolgens leidinggevers te vaak aan de zijlijn en dan is het wachten op de volgende reeks incidenten.

Admiraal de Ruyter zou er vast wat van gezegd hebben, denkt u niet? Maar hij zou zich volledig hebben ingezet om er toch wat van te maken, dus dat moeten wij ook maar doen.

Website KVMO

Rond het uitkomen van dit Marineblad is ook de website van de KVMO vernieuwd! Op de achterkant van dit nummer staat alvast een voorproefje. Vanaf 16 april is **www.kvmo.nl** nieuwe stijl operationeel!

DOOR J. MARGÉS

NIEUWE GEDRAGSCODE DEFENSIE DAALT NEER BETEUGEL DE BETUTTeling

De nieuwe gedragscode voor medewerkers van Defensie zit vol goede bedoelingen maar roept ook wrevel op. Als product van incidentpolitiek, in het zog van de commissie Staal, is het de code nog niet gelukt om de *hearts and minds* van veel leidinggevendenden te winnen. Kloppen de uitgangspunten van de gedragscode – bijvoorbeeld in sociaal en ethisch opzicht – eigenlijk wel?

‘Op 5 oktober 2006 opent de Defensiekrant met de kop “Commissie Staal: sociaal leiderschap versterken”, herinnert KVMO-voorzitter KLTZ P. van Maurik zich. Hij slaat met name aan op het woord “sociaal”. ‘Sociaal leiderschap lijkt samen te hangen met de tevredenheid van ondergeschikten over de organisatie als geheel en met groepscohesie en bindingskracht binnen de organisatie. Ik, als leidinggevende, moet zorgdragen voor een prettige en veilige manier van werken. Dat zegt de gedragscode van Defensie. Maar militairen worden uitgezonden naar oorlogsgebieden, waar zij onder soms erbarmelijke omstandigheden hun werk moeten verrichten. Ik, als leidinggevende, ben eveneens verantwoordelijk voor het comfort van mijn ondergeschikten. Tijdens operationele inzet, zelfs op schepen, is er vaak weinig van comfort te merken. Ik, als leidinggevende, ben ten slotte ook nog verantwoordelijk voor het welzijn van medewerkers. Defensie zelf scheidt echter met enige regelmaat de militair van huis en haard. En dat terwijl een belangrijk deel van het welzijn van de militair in handen ligt van dat thuisfront.’

Kijkend naar Van Mauriks drie lichtcynische conclusies, valt op te maken dat “sociaal leiderschap” niet direct logisch lijkt te passen bij Defensie. De overste vindt in ieder geval niet dat “sociaal”, gecombineerd met “leiderschap”, de juiste attitude biedt die ongewenst gedrag kan tegengaan. Hij verklaart zich nader: ‘Volgens KVMO-leden is “sociaal leiderschap” ook een pleonasme. Leidinggeven is – in hun ogen – namelijk een sociale activiteit *pur sang*.’ Van Maurik pleit er dan ook voor om eerder “ethisch leiderschap” na te streven, als gewenste vorm van gedrag van leidinggevendenden.

Morele professionaliteit

Mevrouw D. Verweij is professor Militaire Ethiek aan de Nederlandse Defensie Academie in Breda. Wat betreft de militaire wereld én de ethiek dus een insider. Voor de volledigheid: wat is precies “ethiek”? Verweij: ‘Ethiek is nadenken over en onderzoek doen naar de betekenis en functie van waarden en normen en daaraan gekoppelde belangen. Waarden kun je definiëren als

idealen of innerlijke overtuigingen die je belangrijk vindt en die je dus nastreeft. Zo’n waarde kan bijvoorbeeld zijn: morele professionaliteit. Normen zijn vervolgens de regels die gebaseerd zijn op die waarden. Dus bijvoorbeeld de norm dat je “anderen niet (seksueel) intimideert” is gebaseerd op de waarde “morele professionaliteit”.’

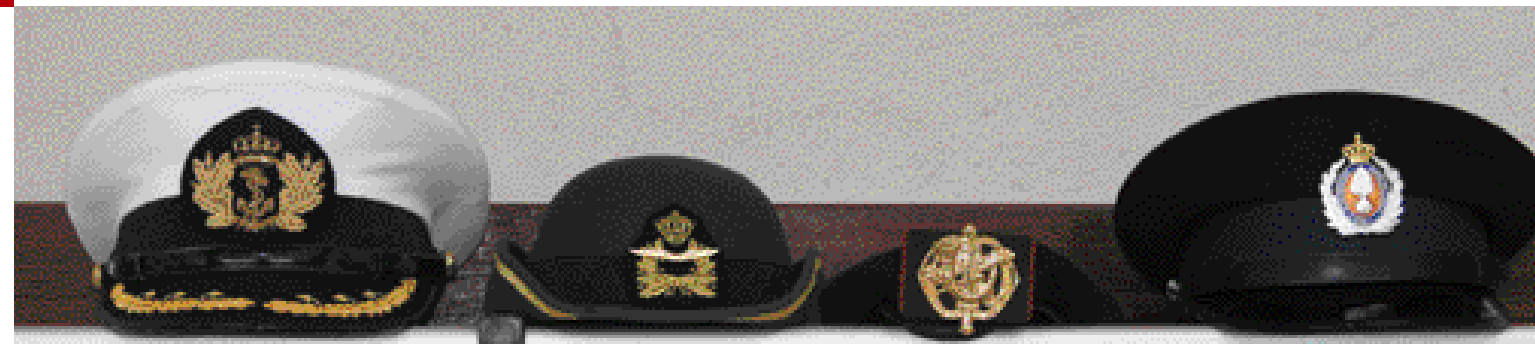
De term is gevallen: morele professionaliteit. Waar draait dat precies om? Verweij: ‘Moreel verantwoord leiderschap of morele professionaliteit gaat om professionaliteit vanuit moreel perspectief. Er is sprake van morele professionaliteit als mensen beschikken over morele competentie. Dat wil zeggen, dat ze in een situatie al heel snel in de gaten hebben welke waarden en normen op het spel staan of geschonden dreigen te worden en wat ze moeten doen om dit te voorkomen. Het betekent vervolgens ook dat ze hier daadwerkelijk iets aan willen doen. Het gaat dus ook altijd om een bepaalde mate van moed. Durf je iemand aan te spreken, durf je op te treden?’

**moreel verantwoord leiderschap
gaat ook altijd om een bepaalde
mate van moed: durf je op te
treden?**

eenstemming is tussen jouw persoonlijke waarden/idealen en normen en die van de organisatie.’

Morele kwesties

Een goed voorbeeld van een organisatie die duidelijk wil maken waar zij voor staat en wat zij van de werknemers verwacht, is Defensie. En wel met een gedragscode. Maar wat heeft ethiek volgens professor Verweij met de gedragscode te maken? ‘Een gedragscode heeft direct met dat verhaal over waarden en normen te maken. Gedragscodes zijn regels. Belangrijk is dus dat degenen die de gedragscode samenstellen ook duidelijk maken op welke waarden/idealen deze regels zijn gebaseerd. Veel gedragscodes ontstaan op de werkvloer, omdat de werknemers geconfronteerd worden met morele kwesties waar ze graag een verantwoorde oplossing voor willen hebben. Zo zijn bijvoorbeeld vraagstukken over de omgang met een patiënt en over geheimhoudingsplicht vastgelegd in de gedragscodes van psychologen. De gedragscodes die op deze wijze – dus bottom-up – ontstaan, zijn zowel bedoeld als hulpmiddel bij het dagelijkse werk, maar ook als mogelijkheid om je als beroepsgroep te profileren. Je laat de samenleving zien: kijk, zo zorgvuldig gaan wij met dit soort kwesties om. Dat willen veel professionals vaak zelf. De gedragscodes die bottom-up ontstaan, hebben dan ook veel draagvlak. Gedragscodes die top-down worden ingevoerd kunnen niet zonder meer rekenen op draagvlak.’

Duidelijk maken wat je verwacht

Het hanteren van bepaalde waarden en normen kan volgens Verweij heel persoonlijk zijn. ‘Het kan om waarden/idealen en normen gaan die voor jou persoonlijk gelden, los van het bedrijf of de organisatie waar je werkt. Daarnaast kan ook het bedrijf of de organisatie waar je werkt een aantal waarden/idealen en normen formuleren. Dat gebeurt soms in *mission statements*. Echter, niet altijd en soms is het voor werknemers dan niet helemaal helder welke waarden/idealen en normen richtinggevend zijn voor hun bedrijf of organisatie. Je ziet momenteel dat steeds meer bedrijven en organisaties het weldegelijk belangrijk vinden om duidelijk te maken waar ze voor staan en wat ze van hun werknemers verwachten. Dat is goed, want dat biedt belangrijke informatie bij de keuze voor een bepaalde organisatie of een bepaald bedrijf. De meest ideale situatie is natuurlijk die situatie waarin er over-

Ongezonde ouder-kindrelatie

De top-downbenadering rond de gedragscode viel volgens Van Maurik te verwachten binnen Defensie, als sterk hiërarchische omgeving. ‘Hiërarchie kan echter vreemde dingen met een mens doen’, gaat hij verder. ‘De leider worden onbewust allerlei positieve eigenschappen toegedicht, zoals daadkracht en zelfverzekerdheid. De werknemer kampt daarentegen met een sluimerende negatieve gevoelswaarde, louter vanwege het feit dat hij ondergeschikt is. Het gevaar voor leidinggevendenden bestaat erin dat de verhouding baas-ondergeschikte onttaardt in een ongezonde ouder-kindrelatie. Als je medewerkers als kinderen behandelt, gaan ze zich ook zo gedragen. Directief leiderschap komt veel voor binnen Defensie. Echter, ook de defensietop moet nadenken over het begrip “sociaal leiderschap”. Het politieke primaat voert op dit moment de boventoon; dat staat haaks op het door de defensietop gepropageerde sociaal leiderschap. De gedragscode heeft ➔

daar last van en de reacties daarop zijn dan ook cynisch. In de trant van: “Zo, ze hebben het weer opgeschreven, daar horen we verder nooit meer wat van. Ze vertrouwen ons toch niet, we doen het toch nooit goed.” Het gevolg kan zijn dat leidinggeven- den steeds verder buiten spel gezet worden en daarmee is de voedingsbodem gelegd voor nieuwe incidenten en mogelijke echt ernstige zaken.’

als je medewerkers als kinderen behandelt, gaan ze zich ook zo gedragen

Paradox

Veel marineofficieren en onderofficieren zijn volgens Van Maurik erg boos over de introductie van de officiële gedragscode. Toch zijn ze volgens hem best voorstander van een heldere gedragscode. Een paradox? Waarvoor Verweij misschien een verklaring heeft? ‘Allereerst kunnen de echte professionals de code als een betutteling ervaren, omdat zij immers vanuit zichzelf en op vanzelfsprekende wijze – op grond van de persoonlijke waarden/idealen – al moreel verantwoord handelen’, licht de professor toe. ‘Deze mensen hebben de code dus feitelijk niet nodig en het kan hen irriteren dat dit blijkbaar niet erkend wordt. Maar er zijn natuurlijk weldegelijk mensen aan wie wel duidelijk gemaakt moet worden dat bepaald gedrag niet alleen ongewenst is, maar ook onprofessioneel. De vraag is of je deze laatste mensen bereikt met een gedragscode. Want gedragscodes zijn vaak niet meer dan papieren tijgers. De regels op papier vormen geen enkele garantie voor het gedrag dat met die regels beoogd wordt.

Begrijp me goed, ik ben niet tegen gedragscodes, maar met de invoering van een gedragscode heb je pas de eerste stap gezet. Vervolgens gaat het erom het positieve gedrag dat je probeert te bevorderen en het negatieve gedrag dat je wilt tegengaan ook op allerlei andere manieren bespreekbaar te maken. Daarbij speelt onderwijs en vorming een cruciale rol, maar ook eerlijke en open gesprekken met elkaar (in kleine verbanden op de werkvloer) over wat wel en niet acceptabel is en waarom.’

In gesprek op de werkvloer

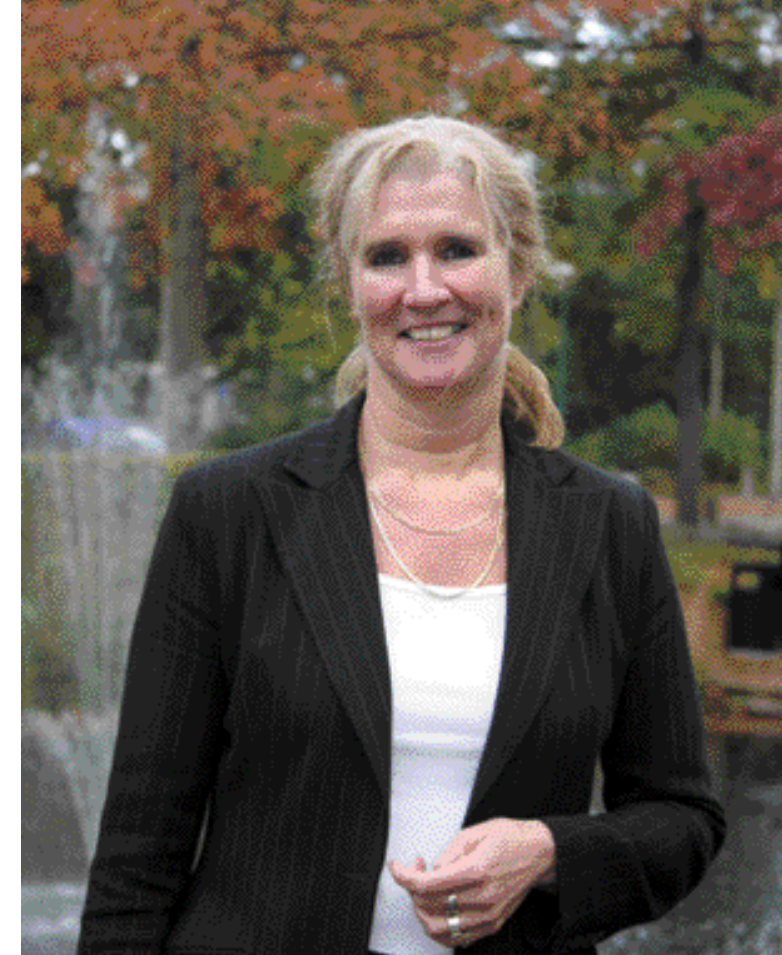
Verweij vindt dan ook dat mensen binnen de defensieorganisatie eerst heel duidelijk moeten afstemmen wat gewenst en ongewenst gedrag is. ‘De uiterste polen op de schaal van gewenst en ongewenst gedrag zijn waarschijnlijk wel duidelijk, maar er zit een heel groot grijs gebied tussen en het is goed om dat eens nader te verkennen’, adviseert zij. ‘Daarbij moet je vooral ook duidelijk proberen te krijgen wat gewenst gedrag is en waarom we dat gewenst noemen. Als je hierover met elkaar in gesprek gaat, in kleine groepen, op de werkvloer, kun je daar erg veel mee bereiken. Je kunt dan vervolgens hele concrete afspraken met elkaar maken over dat gedrag waarvan je samen hebt vastgesteld dat het wel of niet gewenst is. Je kunt die gesprekken in laten leiden door iemand. Je kunt gebruik maken van acteurs en je kunt werken met concrete morele dilemma’s. Er zijn allerlei mogelijkheden. Ook in opleidingen en in trainingen moet dit aspect van gewenst en ongewenst gedrag aan de orde komen. Dat betekent dus dat we tijd en ruimte moeten creëren om te werken aan het ontwikkelen van morele professionaliteit. En we moeten laten zien dat mensen die deze morele professionaliteit niet ontwikkelen ook daadwerkelijk aangesproken en aangepakt worden.’

Waarden en normen op het spel

Wat dat laatste betreft zakt de moed Van Maurik enigszins in de schoenen. Hij maakt zich namelijk zorgen over het afnemende draagvlak op de werkvloer voor het stimuleren van gewenst gedrag. ‘De belangrijke rol van leidinggevers binnen dit proces wordt onderschat’, stelt hij. ‘Het gaat te veel over regels en te weinig over mensen.’ Verweij snapt wel wat Van Maurik bedoelt: ‘Je bent er niet met het stellen van regels of normen. Je zult ook aan moeten geven waar die regel of die norm op gebaseerd is. Welke waarden/idealen liggen er ten grondslag aan de regel of norm? Zijn dat ook de waarden/idealen die de mensen op de werkvloer als hun persoonlijke waarden/idealen zien? Of zit daar een discrepantie? En als dat zo is, hoe komt dat dan en wat kun je daar aan doen? Antwoorden op die vragen krijg je alleen als je daar met de betrokken mensen over praat. Dit soort gesprekken stimuleren, organiseren en vervolgens iets doen met de uitkomsten, hoort in mijn ogen ook bij goed leiderschap.’

Echte leiders zullen winnen

De brug slaan tussen mensen en spelregels – waarop Verweij in feite doelt – spreekt ook Van Maurik aan. Dit kan cynici overtuigen maar volgens hem ook leidinggevers ervan weerhouden

Prof.dr. D. Verweij: Maak op de werkvloer concrete afspraken over gedrag waarvan je samen hebt vastgesteld dat het wel of niet gewenst is.

KLTZ P.J. van Maurik: Ik maak mij zorgen over het afnemende draagvlak op de werkvloer voor het stimuleren van gewenst gedrag

echte professionals kunnen de code als betutteling ervaren

om – wat hij noemt – weg te duiken achter regeltjes, in plaats van echte verantwoordelijkheid te nemen. Voorlopig verwacht de KVMO-voorzitter het meeste heil uit de hoek van leidinggevers die hun verantwoordelijkheid wel nemen en gewoon maar proberen om de gedragscode na te leven. ‘Zij zullen hun ondergeschikten en hun bazen aanspreken op hun gedrag. Zij zullen hun eigen gedrag spiegelen aan die code, keuzes maken en daarvoor aanspreekbaar blijven. Zij zullen inhoud geven aan deze code. Zij zullen helder maken wat echt leidinggeven is en laten zien dat zo’n houding erg sociaal is. Zij zullen erg lastig blijken te zijn voor hun bazen en ondergeschikten. De vraag is echter hoeveel er van hen zullen zijn en of zij de steun krijgen die ze verdienen. Ik blijf een optimist, ik denk dat het er genoeg zullen zijn en dat zij als echte leiders zullen winnen van bureau-rijders, machtsspelers, cynici en lafaards!’

De Koninklijke
Vereniging van
Marineofficieren
bestaat sinds 1883 als
onafhankelijke
beroepsvereniging.

Universiteit van Leiden Faculteit der Sociale Wetenschappen

De Koninklijke Vereniging van Marineofficieren (KVMO) heeft bij de Faculteit der Sociale Wetenschappen van de Universiteit van Leiden een bijzondere leerstoel militair-maatschappelijke studies ingesteld.

De bijzondere leerstoel wordt ingesteld vanwege de wens van de KVMO om het inzicht in de wisselwerking tussen sociaal-maatschappelijke veranderingen en de gevolgen daarvan voor de militaire professie, voor de maatschappelijke positie van de militair en voor de maatschappelijke inbedding van de Nederlandse krijgsmacht in het algemeen door wetenschappelijk onderzoek te vergroten.

De Faculteit der Sociale Wetenschappen van de Universiteit van Leiden vraagt:

bijzonder hoogleraar (m/v) op het gebied van militair-maatschappelijke studies

De positie omvat de volgende taken:

- het geven van onderwijs op het gebied van militair-maatschappelijke studies, zowel in de Bacheloropleiding als op Master niveau in het kader van de opleiding International Relations and Diplomacy van het departement Politieke Wetenschappen;
- het verrichten van onderzoek op het gebied van militair-maatschappelijke studies;
- het entameren, stimuleren en begeleiden van nieuwe onderzoeksprojecten, met name promotie-onderzoek en postdoctoraal onderzoek en het ondersteunen en begeleiden van reeds lopende onderzoeksprojecten;
- een bijdrage leveren aan de verwerving van de fondsen hiervoor.

De te benoemen hoogleraar is gepromoveerd. De kandidaat:

- heeft een goede kennis van het vakgebied militair-maatschappelijke studies;
- beschikt over (zeer) goede onderwijskwaliteiten;
- beschikt over een goede kennis van de Engelse taal zodat de colleges ook in het Engels kunnen worden gegeven.

Het verzorgen van een proefcollege kan deel uitmaken van de selectieprocedure.

De bijzondere leerstoel wordt ingesteld voor een periode van vijf jaar.

De sollicitatie dient vergezeld te gaan van een curriculum vitae, een lijst van publicaties en een plan voor toekomstig onderzoek.

Nadere informatie en een profielschets kunnen worden verkregen bij KLTZ P.J. van Maurik, voorzitter KVMO. Tel: 070-3839504 of e-mail: voorzitter@kvmo.nl

→ Reactie op het artikel “De weinig eervolle aftocht uit Broome” (door N. Geldhof) in Marineblad nr. 2, 2007

Wat een toeval: op de dag dat ik terugkeerde uit het Verre Oosten (o.a. uit Broome) viel het Marineblad in de bus met daarin opgenomen de reportage “Broome blijft blinde vlek in marinehistorie”. Meteen gelezen natuurlijk. Ben er tevreden over!
In het ingekorte artikel van N. Geldhof, verderop in het Marineblad, staat wel iets dat ik graag zou willen rechtzetten.

Op blz. 31, linkerkolom, 6e t/m 10e regel staat dat twee marineofficieren in een roeibootje gingen helpen. Dit is niet juist, het ging in dit geval om marineofficier R. Idzerda (zo blijkt uit zijn eigen verhaal) en een niet bij name genoemde telegrafist. Bovendien lijkt het nu alsof alleen deze twee marinemensen hulp hebben geboden. Mij is zelf bekend dat ook de gezagvoerder Lester Brain van Qantas en een andere Qantas-employé te hulp zijn geschoten. In een boek van M. Prime wordt deze actie beschreven: “Capt. Lester Brain of Qantas, on hearing the gunfire from the attacking Zeros had run to the beach and, joined by Malcolm Millar, a company representative, had launched a small rowing boat and headed out to the scene in Roebuck Bay. About a kilometre from the shore they heard cries for help and came upon two Dutch aviators who were supporting a young Dutch woman, who was on the verge of collapse. Nearby was another Dutch serviceman who was swimming on his back and supporting on his chest a young baby. As the rowing boat would only hold Capt. Brain and Millar, the young Dutch woman and the baby, another 4 of the survivors had to cling to the boat whilst it was rowed ashore. After depositing the refugees on the beach the 2 Qantas employees headed back out into the Bay to effect further rescues.”

Het komt mij dus voor dat er meerdere acties zijn ondernomen dan alleen de genoemde in het artikel van N. Geldhof.

D. Sjerp, KLTZ b.d.

→ Reactie op het artikel “Leiderschap... Mensenwerk!” (door drs. J. Rijken en drs. P. Hogervorst) in Marineblad nr. 2, 2007

In het Marineblad van maart 2007 stond een zeer lezenswaardig artikel onder de kop *Leiderschap Mensenwerk!* van de hand van de heren Rijken en Hogervorst. Een vakkundige en knappe samenvatting van de (zeer uitgebreide) zachte kant van het leidinggeven. Eén, m.i. essentieel, advies voor verbetering heb ik echter gemist: stel iedere leidinggevende verantwoordelijk voor het goed functioneren van iedere direct onder hem of haar ressorterende militair en wel op elk niveau. Dat betreft zowel het functioneren als werknemer binnen de organisatie (de goede bijdrage op de juiste wijze en het juiste tijdstip leveren) als wel als persoon (hoe de zwakkere punten te verbeteren, hoe zich verder te ontwikkelen, welke carrièrevorwaarden en - mogelijkheden etc.). Het geven van deze verantwoordelijkheid is in het bedrijfsleven gebruikelijk en werkt zeer goed. Dus geen bureaupersoneel op de wal maar je naast hogere, die zich verantwoordelijk voelt voor je als mens. Iemand die je goed kent en vertrouwt. Die uitvoerbare opdrachten geeft die je aankan en die je ook helpt bij problemen, bij verdere ontplooiing. Iemand die je ook aanspreekt op onjuist gedrag. Kortom, een menselijke baas/coach/steungever/opleider op elk niveau binnen de gestelde kaders voor de gehele KM. Dat zou het voorgestelde beleid pas goed duidelijk maken voor allen bij de KM in concreto. Want ik wens de KM van harte een snelle en voorspoedige omschakeling toe.

mr E.L. Daae, LTZT 2 OC b.d.

cartoon

P. Steenmeijer

Peter Steenmeijer is sedert april 2001
Directeur Indonesië van de
Oorlogsgravenstichting (OGS). Hij woont
met zijn echtgenote Margot in Jakarta.

Uit dienst : 1 januari 2001
Laatste rang : KTZA
Laatste functie : hoofd afdeling plannen/projectcoördinator
Militair Geneeskundig Facilitair Bedrijf

Waarom dit werk?

“In mijn actieve diensttijd was ik voorzitter van het Comité Herdenking Birma-Siam Spoorweg. Ik kende hierdoor vele organisaties die zich bezighielden met de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog waaronder de OGS. Dat werk sprak mij enorm aan. Daarnaast leek een uitzending van vijf jaar (inmiddels verlengd tot in principe negen jaar) naar het Verre Oosten een aantrekkelijke uitdaging.

Op de zeven erevelden van de OGS in Indonesië liggen ongeveer 25.000 oorlogsslachtoffers begraven. Mijn taak is het verzorgen en onderhouden van deze erevelden die de OGS beheert, inclusief een aantal monumenten en dienstwoningen en ons kantoor in Jakarta. Regelmatig reis ik langs de erevelden voor inspectie. We hebben ongeveer 135 man in dienst. Ik ben verantwoordelijk voor de uitvoering van ceremonies (zoals bijvoorbeeld op 4 mei, 15 augustus, de herdenkingen van de Slag in de Javazee), kransleggingen en bloemleggingen bij individuele graven op verzoek van nabestaanden; maar ook necrologisch onderzoek (grafopsporingen) valt onder mijn taak. Voorts is onze taak ook het organiseren van reizen voor groepen van nabestaanden (zg. pelgrimsreizen); dit aspect met name geeft mij telkens veel voldoening”.

als ik het heb over de KM spreek ik
nog altijd over "wij" en "bij ons"

Wat is het verschil met werken bij de KM?

“In veel opzichten niet zo groot. Mijn twee voorgangers waren LNTKOLMARNS b.d. en beiden hebben een stempel gedrukt op de discipline en de dagelijkse dienst. Al zo'n 25 jaar kennen we hier "orders van blijvende aard", 's morgens wordt op elk ereveld baks-gewijs gehouden en de scheepsbellen, met rood-wit-blauw allemanseindje, glimmen altijd in de tropenzon.

Voorts waait ook bij de OGS in Den Haag een zilte wind omdat die "bemanning" menig oud-marineofficieren kent.

Wat wel anders is dan bij de KM is de wijze van werken: de Indonesiër is ingetogen en wacht in het algemeen af wat van hem wordt verwacht”.

Wat mist u uit uw KM tijd? En wat helemaal niet?

“Ik mis de saamhorigheid van een varende bemanning, de marine-humor en de maandagse snert. Wat ik niet mis, zijn de (vaak door de buitenwacht opgelegde) regeltjes die soms de aandacht afleiden van het werkelijke doel. Ook de rijsttafel mis ik niet echt: het is hier immers elke dag woensdag”!

Hoe belangrijk is de KM nu nog voor u?

“Als ik het heb over de KM spreek ik nog altijd over "wij" en "bij ons", dus dat zegt wel genoeg”!

Meer informatie over de OGS vindt u op www.ogs.nl

Interview met GENM T. van Osch, commandant NLDA Aan de basis van de toekomst

De Nederlandse Defensie Academie (NLDA) is het instituut waar alle officieren worden opgeleid en hun verdere en hogere vorming ontvangen. Er wordt naar gestreefd om over ongeveer 3 jaar geaccrediteerd te zijn. Voor het zover is moet aan een aantal eisen zijn voldaan. De commandant van de NLDA, GENM drs. T. van Osch, geeft aan dat zijn organisatie nog jong is en de kans moet krijgen zich te bewijzen. Leden van de werkgroep ‘Denk’ hadden eind vorig jaar een gesprek met hem.¹

Waarom een NLDA?

“De drijfveer tot samenvoeging ligt besloten in de huidige taakstelling van Defensie, en niet in – wat wel wordt beweerd - efficiency-overwegingen. De huidige taakstelling dwingt al op nationaal niveau tot joint optreden. In de motie Herben van eind 2003 werd daarom terecht aangedrongen op betere samenwerking tussen de Hogere Defensie Opleidingsinstituten (HDO). Wat later kondigde de staatssecretaris van Defensie de bestuurlijke integratie van officiersopleidingen aan en de integratie van de faculteiten van KIM en KMA. Hij kon zo snel reageren omdat er in de praktijk al sprake

was van vergaande samenwerking tussen de instituten. In september 2005, bij de opening van het academische jaar 2005/2006 was de NLDA dus officieel opgericht.”

Volgens Van Osch zijn de positieve resultaten nu al merkbaar. “Het bij elkaar in de klas zitten en van elkaar leren wordt bij alle opleidingen op KIM, KMA en IDL als zeer positief ervaren. Cadetten en adelborsten ervaren dit ook als prettig. Zelfs de C&A wedstrijden verlopen nu in een vriendschappelijker sfeer dan vroeger! Men kent immers elkaar en volgt samen de sportlessen.”

Het onderdeel touwtrekken tijdens de C&A-wedstrijden

Is de NLDA oude wijn in nieuwe zakken?

Van Osch ontkent dit stellig. “Er is niet ‘gewoon’ een laag boven bestaande staven aangebracht, maar er is diepgaand gesaneerd op stafniveau en opleidingen zijn verhuisd naar de locaties waar deze kwalitatief het beste gegeven kunnen worden. Zo worden de meeste technische opleidingen nu alleen gegeven in Den Helder (bijvoorbeeld Lucht- en Ruimtevaart). Adelborsten volgen op de KMA de studies bedrijfs- en bestuurswetenschappen. Natuurlijk levert de herschikking van de staven en het samenvoegen van de opleidingen efficiencywinst op, maar primair is de doelstelling om de kwaliteit te verhogen en al tijdens de opleidingen de basis te leggen voor de goede samenwerking tussen de krijgsmachtdelen.”

in de opleiding wordt onderkend dat elk krijgsmachtdeel essentieel is voor het halen van de gemeenschappelijke doelstellingen

Hoe werkt de academie in de praktijk?

“In de opleiding wordt onderkend dat elk krijgsmachtdeel essentieel is voor het halen van de gemeenschappelijke doelstellingen. Voor de Klu was ondersteuning van landstrijdkrachten altijd al een hoofdtaak, maar je ziet het nu ook bij de KM. De KM heeft een grote koerswijziging ondergaan: van *blue waters* naar *brown waters*, van waaruit het landoptreden gesteund moet kunnen worden.” Van Osch benadrukt dat de kracht van de samenvoeging ligt in het bijeenbrengen van alle opleidingen, zodat daarin de rode draad van de vereiste competentieprofielen beter is aan te brengen.

“Maar ondanks alle integratie is een strategische doelstelling van om het ‘OPCO eigene’ niet verloren te laten gaan. Zo worden bepaalde KL-opleidingen ten behoeve van het IDL gegeven door het OTCMan. De Klu zit nu ook op die toer, terwijl de KM externe maritieme deskundigen inhuurt. *Joint* bereik je niet door iedereen alleen *joint* op te leiden! Het gaat er om dat iedereen zijn eigen vak goed verstaat en geleerd heeft met elkaar samen te werken. En geleerd heeft elkaar te respecteren vanuit de wetenschap dat de ander ook een professional is en onmisbaar voor de gezamenlijk te halen doelen.”

Moet de gewijzigde taakstelling van de krijgsmacht ook niet leiden tot nieuwe eisen aan de officieren?

Van Osch stelt dat er bij de werving aan de persoon geen andere eisen worden gesteld dan voorheen het geval was. “Het gaat nog steeds om mensen met een stabiel karakter, ook onder zware omstandigheden. Op het niveau van opleidingen en persoonsvorming is er wel veel veranderd. Was dit vroeger gericht op taken als geweldsuitoefening en het winnen van het gevecht, nu ligt meer nadruk op geweldsbeheersing en het ontwikkelen van inlevings- en invoelingsvermogen. Voorts hebben we nu in belangrijke mate te maken met de derde hoofdtaak, i.c. nationale veiligheid, in welk verband samengewerkt moet worden met brandweer en politie. Dat betekent harmonisatie van het leiderschapsprofiel met deze instituties. Ook het *combined* (internationale) aspect krijgt de aandacht door meer internationale uitwisselingen en door bij veel oefeningen het Engels als voertaal te gebruiken. Kortom, het palet aan competenties is niet gewijzigd, maar wel waar de nadruk op ligt.”

Bevat het rapport Staal bruikbare elementen?

“Ongewenst gedrag, in welke vorm ook, leidt tot een slechter functioneren van de groep en is ook schadelijk voor de organisatie als geheel. Dat besef is essentieel en was en is op het NLDA aanwezig. Daarom is er al ruim een jaar geleden op de KMA scriptieonderzoek gedaan naar ongewenst gedrag. Bewust heb ik ervoor gekozen om deze scriptie niet te classificeren en het was en is dus een open bron. Een zichzelf respecterend instituut durft kritisch te zijn over haar eigen functioneren en daar open voor uit te komen. Vastgesteld werd dat ook op de KMA ongewenst gedrag voorkomt, maar bepaald niet in een verontrustende vorm of mate. Daarmee wordt het niet gebagatelliseerd; het onderzoek geeft handvatten om er iets aan te doen. De pers heeft een keer selectief een paar zaken eruit gelicht en daardoor een verkeerd beeld geschetst.” Van Osch attendeert er voorts op dat het fenomeen van ongewenst gedrag en het voorkomen ervan deel uitmaakt van de lessen leiderschap en ethiek. “De groep merkt vaak als eerste eventueel ongewenst gedrag op. Sociale controle binnen de groep is dus belangrijk. Maar ook de leiding moet het tijdig kunnen onderkennen en maatregelen nemen. Daar schort het soms aan. Uitbannen van ongewenst gedrag is essentieel voor de cohesie, met name binnen de eigen eenheid maar ook daarbuiten.”

Wat biedt de NLDA?

“De NLDA is verspreid over de locaties in Breda, Den Helder en Den Haag. De Faculteit Militaire Wetenschappen, de Koninklijke Militaire Academie en het Koninklijk Instituut voor de Marine doen de initiële opleidingen. Het Instituut Defensie Leergangen, de Leergang Topmanagement Defensie en de Human Resource Management Academie verzorgen de loopbaanopleidingen.

Het zwaartepunt van de technische opleidingen ligt in Den Helder (met uitzondering van Civiele Techniek voor de genie). Het zwaartepunt van de overige bachelors ligt in Breda. Je ziet dus nu afhankelijk van de studie cadetten in Den Helder en adelborsten in

Zij aan zij in de collegebanken.

Breda. De wetenschappelijke opleiding (WO) duurt nu 3 jaar. Deze opleiding heeft bij de KL een deel militaire vorming dat een groot aantal weken korter is dan de militaire vorming bij de korte officiersopleiding. Dit wordt slechts gedeeltelijk gecompenseerd door de militair georiënteerde wetenschappelijke modules. Commandanten van CLAS hebben in hun terugkoppeling aangegeven dat zij in de Officiersopleiding Lang Model het deel militaire opleiding te kort vinden. Daarom is de KMA in gesprek met de CLAS om de opleiding met een half jaar te verlengen.”

Waarom een wetenschappelijke opleiding?

“Al zo’n 30 jaar geleden was het dilemma: leiden we op voor doctorandus of luitenant? Hoewel de opleiding aan de KMA zich geleidelijk ontwikkelde tot academisch/wetenschappelijk niveau, vond daarvan geen officiële erkenning plaats. Inmiddels is in Nederland de BAMA structuur doorgevoerd en dat schept nieuwe kansen. In het verleden was het immers moeilijk om voor een 3-jarige wetenschappelijke opleiding de erkenning te krijgen die op een universiteit een 4-jarige opleiding vereist. Tegenwoordig is echter een wetenschappelijke bachelor ook in 3 jaar te halen. Dat sluit dus veel beter aan op het opleidingsmodel op het KIM en de KMA.” C-NLDA stelt dat doel en middelen niet verward moeten worden. “Uitgangspunt is altijd geweest: we willen goede officieren. Dat doel kan met het middel WO worden bereikt. Daar is ook niets vreemds aan. Kijk maar naar grote bedrijven als Shell en Unilever. Ook daar vind je op de hogere en hoogste niveaus vooral acade-

misch gevormden. Net als elke grote complexe organisatie heeft Defensie behoefte aan een diversiteit aan leidinggevendenden: Mensen met een MBO (onderofficieren), mensen met HBO (officiersopleiding Kort Model die vooral bedoeld is voor de uitvoerende functies) en mensen met een WO (officiersopleiding Lang Model die vooral bedoeld is voor officieren die na ervaring op uitvoerende functies door kunnen groeien naar de bovenbouw). We zijn nu eenmaal een grote technisch hoogwaardige, moderne en internationaal opererende organisatie. Om dat te kunnen blijven, hebben we ook officieren nodig met een goed wetenschappelijk werk- en denkniveau.”

Gaat die vergelijking wel op?

“Er is een merkbaar verschil tussen officieren met een HBO of WO opleiding. Omdat het om grote aantallen gaat is de Gauss-kromme van toepassing: 80% van de HBO-opgeleiden blijft op uitvoerend niveau. De overige 20% kan doorgroeien en daar hebben we weliswaar goede ervaringen mee, maar dat levert onvoldoende garantie dat we de bovenbouw goed kunnen vullen. Van de wetenschappelijk opgeleide officieren zal ruwweg 80% geschikt blijken om door te groeien naar de bovenbouw. Op dat niveau moet je kunnen nuanceren, jezelf kritisch afvragen of we (nog steeds) op de goede weg zijn, het wel goed doen etc.. Kijken we naar het buitenland dan zien we dat in België, Canada, Noorwegen, Zwitserland en Oostenrijk (bijna) alle officieren ten minste een *Bachelor* hebben en vaak ook een *Master*. Dat geldt in Duitsland voor alle beroepsofficieren. In het Verenigd Koninkrijk worden alleen mensen toegelaten die al een BA hebben. In de praktijk leidt dat laatste model echter tot veel uitval en gaat het ten koste van de saamhorigheid.”

Waarom al wetenschappelijk aan de basis?

“We willen dat een deel van onze officieren kan functioneren op een wetenschappelijk werk- en denkniveau. Daarvoor moeten we om te beginnen dus een aanzienlijk percentage VWO-ers binnenhalen. Die hebben in elk geval de potentie om dat niveau aan te kunnen. Bovendien gaat het studeren op jongere leeftijd eenvoudiger en is het goedkoper cadetten en adelborsten te laten studeren dan een kapitein of een majoor. In het verleden kwam het ook te vaak voor, dat in potentie geschikte kandidaten na alleen hun militaire opleiding in hun eerste functies te zeer vastgeroest raakten in de uitvoering, waarna zij geen zin meer hadden in verder studeren. Dit zijn ondermeer redenen waarom we nu zulke grote tekorten hebben bij de hoger opgeleide majoors. We leiden geen wetenschappelijke onderzoekers op, dus voor de meeste officieren is het BA niveau voldoende, een deel stroomt door naar de MA. Uiteindelijk gaat het om een optimale mix van de verschillende categorieën van officieren.”

Het gehalte aan WO opgeleide officieren acht C-NLDA nog erg laag in Nederland. “De KM geeft weliswaar meer dan 50% van haar officieren een wetenschappelijke opleiding, maar bij de KL is dat 35% en bij de Klu momenteel minder dan 20%. In de beleidsvorming is het accent te zeer gelegd op de korte termijn personeels- ➔

problematiek, met als gevolg een grote intake bij de korte opleidingen. Er dreigt nu een overschot aan kapiteins en luitenanten, terwijl er een groot tekort is aan hoger opgeleide majoors. Het is dus noodzakelijk het personeelsbeleid en het daarop stoelende loopbaanbeleid drastisch bij te stellen. Kijkend naar de personele opbouw en de tekorten daarin, zou het zinvol zijn het aantal officieren met korte opleiding te verlagen en die met het lange model te verhogen. Om vervolgens vooral in te zetten op behoud van de hoger opgeleiden. Uiteraard altijd onder het voorbehoud dat zij tevens goed moeten functioneren. Behoud van goed personeel hoeft niet altijd met financiële prikkels. Het kan ook door ze met loopbaanbeleid meer zekerheid te geven voor een goede loopbaan.”

Is het, in het kader van het FPS, niet verstandiger om de WO pas te geven als men heeft gekozen voor een langer dienverband bij Defensie?

“Op zich sta ik achter de doelstellingen van het FPS: verjonging van de organisatie bewerkstelligen en houden. Maar dan heb je ook een goed doordacht loopbaanbeleid nodig, dat zich niet alleen richt op het laten uitstromen van overbodig personeel, maar ook op behoud van personeel dat nodig blijft in de bovenbouw. Dat laatste is nog onvoldoende het geval. Je hebt de WO-opgeleide officieren keihard nodig om de bovenbouw te vullen en om onze complexe technische systemen in stand te houden. Bovendien hebben we veel in hen geïnvesteerd. Dan moet je ook zorgen dat het loopbaanperspectief aantrekkelijk is en blijft. Voor de WO opgeleide officieren moet het beleid daarom gericht zijn op blijven. Nu heeft iedereen ogenschijnlijk een gelijk risico de organisatie na een beperkt aantal jaren te (moeten) verlaten. Dat is niet goed.”

Hoe staat het met de accreditatie?

“Het doel van de NLDA is niet de vorming van een nieuwe universiteit. Het gaat om de opleidingsfilosofie: door de combinatie van onderwijs, militaire opleiding en persoonsvorming goede officieren opleiden. Daarom heeft de NLDA het motto van het KIM overgenomen: kennis is macht, karakter is meer. Dat is nog steeds zo en zal ook zo blijven. Om de problematiek van een grote organisatie als Defensie goed aan te kunnen, zijn naast mensen

Diploma-uitreiking

met een overwegend uitvoerende oriëntatie ook mensen nodig met een academisch werk- en denkniveau. Dat krijg je met een goede wetenschappelijke opleiding. Bij de NLDA is die wetenschappelijke opleiding georiënteerd op Defensie. We mogen verwachten van de NLDA dat de kwaliteit van die opleiding op ten minste het niveau is wat ook op universiteiten wordt verwacht. Dat is de belangrijkste reden om te accrediteren. Alleen al de wetenschap dat we de opleidingen willen accrediteren dwingt alle betrokkenen om te voldoen aan de hoge kwaliteitseisen die de Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie daaraan stelt. Sinds we daarmee bezig zijn zie je de kwaliteit toenemen. Dat kan prima samengaan met een militaire oriëntatie.”

Wat kan de NLDA betekenen voor burgers?

“Burgers, afkomstig van andere ministeries en van politie en brandweer, kunnen deelnemen aan bepaalde modules uit zowel

GENM van Osch op bezoek bij de uitoefening van de cadetten ‘Galic Shield’.

de IDL- als de LTD opleidingen. Dat komt de gezamenlijke uitvoering van de derde hoofdtaak zeer ten goede. Het komt ook steeds vaker voor dat burger studenten belangstelling hebben voor modules aan de KMA en het KIM. Zo is onlangs aan studenten van de Universiteit Twente een minor Krijgswetenschappen gegeven. Ook de module ‘leiderschap en ethiek’ is in trek.”

Leveren al die opleidingscategorieën geen spanningen op?

“Hoewel er op de NLDA verschillende categorieën worden opgeleid, geeft dit in de praktijk weinig problemen in de omgang met elkaar. Zo zijn in principe alle cadetten lid van het Cadettencorps. Spanningen worden met name veroorzaakt door de programmering. Cadetten hebben tijdens de militaire modules nu eenmaal minder tijd om mee te doen met activiteiten van het Cadettencorps. De meeste onderofficieren die in de officiersopleiding zitten worden ‘geassocieerd lid’ van het cadettencorps, waardoor ze toch zoveel mogelijk mee kunnen doen met de sociale activiteiten. Uiteraard bepaalt de opleiding voor een belangrijk deel wat voor loopbaan iemand zal hebben. Het credo is echter: één officierscorps, dus ook één Cadettencorps.”

Hoe ziet Van Osch de toekomst?

Hij geeft aan dat zijn organisatie nog jong is en de kans moet krijgen zich te bewijzen. “Dus nu ook doorgaan op de ingeslagen weg en vasthouden aan de opgedragen doelstellingen. Essentieel is voorts dat de totale personeelsketen opnieuw wordt georchestreerd en er duidelijker loopbaanpatronen uit resulteren. De NLDA staat voor goede opleidingen van officieren voor alle krijgsmacht delen en op alle niveaus. Die worden elk jaar geëvalueerd en zonodig verbeterd. Het is aan de krijgsmacht delen en HDP om te zorgen voor een FPS met een goede uitstroombeginsel voor de mensen die niet meer nodig zijn. Maar ook met maatregelen ter behoud van de mensen die keihard nodig blijven.”

Noot

¹ Binnen de Nederlandse Officieren Vereniging (NOV) is de werkgroep “Defensiebeleid en Krijgsmacht” (DenK) actief. De KVMO maakt, in het kader van samenwerking tussen de officiersverenigingen, ook deel uit van DenK. Dit is een ingekorte versie van het interview dat eerder is verschenen in het blad Carré.

Foto’s: Archief Kompas, NLDA

ADVERTENTIE

Vandaag doen

- * sloppenwijken in
- * spreekuur kliniek
- * medicijnen bestellen
- * klasmaken emergency kit
- * training geven

Mireille helpt mensen die gevlucht zijn voor geweld. Zij hoeft niet na te denken over het bieden van hulp. En jij?

Bel 0900-9585 en help mee voor € 5 per maand.

Niet denken maar doen

ARTSEN ZONDER GRENZEN

WWW.ARTSENZONDERGRENZEN.NL

Sergeant Adelborst Johan Pieter Paauwe is vanaf 2004 werkzaam bij de Koninklijke Marine. Op dit moment studeert hij Krijgswetenschappen te Breda. Tot eind 2006 was hij president van de senaat van het Korps Adelborsten. Hij is geboren in Amsterdam op 5 januari 1987 en woont in Lunteren.

Waarom ooit naar de Koninklijke Marine?

“Ik was altijd al geïnteresseerd in militaire geschiedenis en defensie. Daarnaast hield ik van sport, met name survival. Op mijn 16de deed ik al de Praktische Officiers Selectie Test (POST) en die haalde ik. Even later heb ik ook mijn VWO gehaald. Tijdens de aanname adviescommissie dacht ik eerst dat men mij te jong vond maar twee maanden later zat ik op Texel. Het programma mariniers trok mij en ik was meteen stevig bezig. Het beeld dat het Korps een speciale club is, iets van een elite eenheid en dat je speciale POST moest doen, paste wel goed bij mij.”

Hoe was die eerste opleiding bij de marine?

“Toen ik opkwam viel ik toch wel in een zwart gat. Erg jong en beschermd opgevoed. Ik stapte in een nieuwe wereld. Ik moest knopen aannaaien en van de sergeant der mariniers ook “mumzelen”. Het overkwam me allemaal en soms sloeg de twijfel toe. Mede door mijn ouders zette ik door en ik heb me er toch goed doorheen geslagen. Ik besloot te blijven. De onderofficieren op het KIM hebben ons daarna perfect fysiek en mentaal voorbereid op het vervolg in Rotterdam, de POTOM. Natuurlijk vormt zo’n opleiding je. Hier wordt het verschil gemaakt: leiderschap, initiatief nemen, dingen doen. Het was een perfecte tijd.

Later kwam ik terug op het KIM en werd ik president van de senaat.

Ook dat is een lerende functie. Je hebt andere verantwoordelijkheden maar ook hier doet men een beroep op je kwaliteiten als leider in spe.”

Uw eerste ervaringen in Breda.

“Vanaf december 2006 studeer ik in Breda en heb ik de eerste ervaringen met de KL, Klu en KMAR opgedaan. Het cultuurverschil is natuurlijk evident. Ik heb nog een neutraal gevoel. De ontvangst op de KMA was zeer goed en positief. Toch merk ik in de gesprekken met cadetten dat ze wel wat jaloers zijn op onze uitgebreide praktische opleiding. We discussiëren best veel, bijvoorbeeld over de inzet in Uruzgan en over de militaire activiteiten in Irak. Sommige cadetten hebben hooguit drie keer op de schietbaan gestaan. Ik ervaar het dus als een voorrecht om de POTOM te hebben gedaan.”

Wie zijn uw helden en waarom?

(Na een denkpauze) “Mijn vader, misschien cliché, maar toch. Hij heeft er altijd op aangedrongen dat je zaken waar je aan begonnen was moest afmaken. Mijn vader stimuleerde me ook om

ik kan trots zijn op het volbrengen van een marathon, maar ook op het met succes afmaken van een werkstuk

intellectueel bezig te zijn. ‘Pak eens een boek, denk na over dit en dat, lees ook eens een internationaal tijdschrift’. Generaal-majoor Cammaert: het is niet zozeer mijn held maar hij intrigeert wel. Ik heb hem ontmoet, heb over hem gelezen en natuurlijk het tv-interview met Paul Rosenmuller gezien. De generaal is voor mij een officier die mij aanspreekt, hij heeft een bepaald charisma wat mij raakt. Ik ben zelf aan het ontdekken wat mijn houding moet zijn, hoe je jezelf presenteert. Zijn bezoek aan de POTOM was voor mij een fantastische gebeurtenis. Hij heeft zelfvertrouwen, weet wat hij kan en heeft leiding gegeven aan de moeilijke missie in de Congo.”

Wat maakt u trots?

“Dat ik uiteindelijk mijn jongensdroom waarmaak. Ik heb de POTOM gehaald. Ik doe wat ik leuk vind. Trots ben ik, als ik kleine doelen haal, die ik mezelf gesteld heb. Ik kan trots zijn op het volbrengen van een marathon, maar ook op het met succes afmaken van een werkstuk. Als het me lukt om tijdens een goed debat over militaire onderwerpen mensen te overtuigen ben ik best wel trots.”

Hoe beoordeelt u de nieuwe gedragsregels van Defensie en hoe gaat men daar mee om op de NLDA?

“We praten daar wel veel over. Die regels zijn natuurlijk zinvol maar die brieven naar het huisadres: dat was echt lachen. Volgens mij maakt de gemiddelde militair zo’n brief niet eens open. In onze groep is de sociale controle heel erg sterk. We denken natuurlijk nu al intensief na over de toekomst. Hoe sta je daar straks zelf voor je peloton? Je bent tenslotte hun voorbeeld. We spreken elkaar aan op ons gedrag en letten goed op elkaar. Meer dan menigeneen beseft. Ik kan natuurlijk niet voor alle studenten spreken, je ziet soms wel wat verschil.”

Welke zaken motiveren u in de opleiding?

“Spannende, actieve zaken motiveren mij. Naast de bekende

puur praktische zaken zoals we dat kennen uit de POTOM bedoel ik ook het houden van een presentatie en het voeren van een pittig debat over militaire onderwerpen, zoals militaire geschiedenis.”

Welke zaken demotiveren u?

“Sommige lessen in de cyclus van militaire operaties spreken mij minder aan. ‘Ken ik al’, denk ik dan, ‘voor mij niet nieuw’. Een college dat onvoldoende diepgang kent of volgens mij niet volledig is kan mij ook demotiveren. In zulke gevallen mis ik de intellectuele uitdaging. Ik wil eigenlijk iets waarvan ik weet dat dat niet kan. Ik wil enerzijds op uitzending, praktisch bezig zijn met mijn vak en anderzijds wil ik militaire zaken en daaraan gerelateerde onderwerpen dieper doorgronden.”

Wat is uw persoonlijke ambitie?

“Dat ik over een aantal jaren kan zeggen dat ik mijzelf als mens verrijkt heb en zaken aan het doen ben die echt iets betekenen. Concreet bedoel ik dan goed bezig zijn als pelotonscommandant bij het Korps, weten dat je het vak beheerst en dat je goed leiding geeft.”

Welke eigenschappen waardeert u in een collega, een medestudent?

“Directheid, maar jezelf ook een stukje nuance opleggen. Politiek is altijd genuanceerd, nooit direct. Altijd zeggen wat je denkt maar dat wel bewust en genuanceerd brengen. Van de medestudenten waardeer ik met name nieuwsgierigheid.”

Welke gedragscomponenten denkt u als pelotonscommandant nodig te hebben?

“Ik hoor altijd veel over Human resources. Dat vind ik prachtig, menselijke grondstoffen, maar dat is voor mij niet het uitgangspunt om mensen te leiden en tot gedrag te brengen. Ik hoop dat ik in nauwe samenwerking met de onderofficieren iets voor elkaar kan krijgen en dat samen met hen kan uitvoeren. Ik hoor te vaak dat programma’s onvoldoende op elkaar zijn afgestemd. Daarnaast is het belangrijk jouw mannen als gelijkwaardig persoon te zien met eigen inbreng. Ik wil niet de pelotonscommandant zijn die zijn mensen precies op de posities zet en alleen maar schuift met personeel.”

Maak de zin af: Ik blijf bij Defensie want,

“als ik het vergelijk met hockey: ik heb al twee jaar getraind maar nog geen wedstrijd gespeeld, dus ik blijf.”

Ik vertrek bij Defensie want,

(zie de vergelijking met hockey:) “er komt geen wedstrijd.”

Welke vraag zou u willen stellen en aan wie?

“Ik zou topfunctionarissen van NAVO en VN (militair en burger) willen vragen wat hen beweegt en waarom ze bepaalde beslissingen forceren. Wat zeggen ze formeel en wat bespreken ze in de wandelgangen? Is het ‘koehandel’ of wordt er genuanceerd gesproken? In die wandelgangen worden immers zaken beslist die mij ook op tactisch niveau raken.”

Onschuldige doorvaart voor oorlogsschepen tijdens maritieme operaties

LTZA1 MR M.D. FINK

As to warships, the sound rule seems to be that warships should not enjoy an absolute legal right to pass through a state's territorial waters any more than an army may cross the land territory

Philip C. Jessup (1927)¹

Boven: het OEF logo met daarin het operatiegebied van CTF 150.
Onder: Hr.Ms. De Zeven Provinciën, het fregat dat heeft deelgenomen aan TF 150.

Inleiding

Een jaar geleden, in april 2006, kwam er een einde aan het Nederlandse commando over Task force 150. Deelname aan TF 150 was ook uit juridisch oogpunt een interessante operatie. Ten eerste omdat het operatiegebied van TF 150 grenst aan een hoeveelheid kuststaten van zowel landen uit het Midden-Oosten, Afrika als Azië die allemaal een eigen opvatting hebben over de toepassing van het internationaal recht van de zee. Ten tweede omdat de operatie plaatsvond met toepassing van het zeeoorlogsrecht², een rechtsgebied dat in tegenwoordige operaties niet vaak toepassing vindt. En ten slotte omdat naast het bestrijden

van terrorisme ook het bestrijden van piraterij een belangrijk onderdeel van de operatie betrof. Aangezien ik hier niet op alle onderwerpen uitgebreid in kan gaan, ga ik in deze bijdrage kort in op een aspect dat elk van deze onderwerpen raakt: onschuldige doorvaart.³

Manoeuvrability

Het effectief uitvoeren van maritieme operaties noopt tot een zo breed mogelijk *manoeuvrability* op zee waarin eenheden kunnen opereren. Deze manoeuvreer ruimte wordt door het internationaal recht van de zee onder meer beperkt door het juridisch regime dat geldt in de territoriale zee (TZ). In deze zone heeft de kuststaat volledige soevereiniteit. Het spanningsveld tussen het uitvoeren van maritieme operaties en de breedte van de TZ is dan ook immer onderwerp van discussie. Een voorbeeld waarbij dat spanningsveld optreedt is bij de aanpak van piraterij.⁴ De enige uitzondering op de volledige soevereiniteit van een kuststaat in de TZ is het regime van onschuldige doorvaart.

Geen consensus voor oorlogsschepen

Hoewel eenstemmigheid bestaat tussen landen ten aanzien van onschuldige doorvaart voor koopvaardij schepen, brokkelt die eenstemmigheid al gauw af wanneer het gaat om de geldigheid van onschuldige doorvaart voor oorlogsschepen. Niet geheel onlogisch aangezien dit, verwijzend naar de bovengenoemde uitspraak van Jessup, feitelijk betekent dat een vreemde krijgsmacht zich zonder toestemming binnen het territorium van een kuststaat kan bevinden. Het VN-Zeerechtverdrag heeft over de genietters van onschuldige doorvaart in art. 17 het volgende opgenomen:

‘Onder voorbehoud van dit Verdrag genieten schepen van alle staten ongeacht of zij kuststaten zijn of niet, het recht van onschuldige doorvaart door de territoriale zee’.

Nu oorlogsschepen niet expliciet worden genoemd wordt het recht van onschuldige doorvaart voor deze categorie schepen niet door alle staten onbetwist gelaten.⁵ Dit betrof ook een twist waarover tijdens de totstandkoming het VN-Zeerechtverdrag geen overeenstemming kon worden bereikt.⁶ De kern hiervan werd eerder samengevat door de Amerikaanse jurist, staatsman en Nobelprijs voor de vrede winnaar (in 1912) Elihu Root:

*‘Warships may not pass without consent into this zone because they threaten. Merchant ships may pass and repass because they do not threaten’.*⁷

Voorstanders die vinden dat oorlogsschepen wel het recht van onschuldige doorvaart hebben menen in het ontbreken van onderscheid grondslag te vinden ten voordele voor een recht voor oorlogsschepen. Daarnaast geeft het VN-Zeerechtverdrag, door te bepalen dat er onder meer niet mag worden geoefend met wapens, of militair materieel en luchtvaartuigen niet mogen aanlanden of opstijgen en onderzeeboten, onder voorwaarden⁸, ook het recht van onschuldige doorvaart bezitten, volgens de voorstanders impliciet aan dat oorlogsschepen dit recht bezitten.

Tegenstanders van onschuldige doorvaart van oorlogsschepen zien onder meer in art. 19 en 21 VN-Zeerechtverdrag houvast om de doorvaart van oorlogsschepen te verbieden of te beperken door middel van voorafgaande toestemming of notificatie. Art. 19 bepaalt onder meer: ‘De doorvaart is onschuldig zolang zij geen gevaar oplevert voor de vrede, de orde of de veiligheid van de kuststaat’. De uitspraak van Root vormt daarmee de basis van het weigeren van oorlogsschepen in de TZ zonder dat daarvoor op voorhand toestemming is verleend. Art 21 van het Verdrag bepaalt dat de kuststaat ten behoeve van bepaalde onderwerpen, zoals de verkeersveiligheid, nationale wetgeving mag opstellen waaraan vreemde schepen die het recht van onschuldige doorvaart uitoefenen zich dienen te houden. Dat betekent dat de doorvaart aan extra voorwaarden zou kunnen worden onderworpen. Veel staten hebben dit dan ook in nationale wetgeving verankerd. Voorbeelden in het operatiegebied van TF 150 zijn Iran, Oman en de VAE die voorafgaande toestemming vereisen alvorens de TZ in te kunnen varen met een oorlogsschip.⁹ Andere vormen van restrictie bestaan ook zoals de restrictie van Denemarken die een mededeling vereist wanneer er meer dan drie oorlogsschepen van een (zelfde) vreemde vlag door de Son gaan.¹⁰

De ‘principiële soep’ wordt in de praktijk echter doorgaans niet zo heet gegeten. De omgang met ‘protesten’ tegen de doorvaart wordt doorgaans op een laag niveau gladgestreken, bijvoorbeeld door tijdige en intensieve communicatie tussen de kuststaatautoriteiten en het oorlogsschip. Nadat een Australisch oorlogsschip in 2001 zonder voorafgaande toestemming de TZ van China invoer, meldde het Australische ministerie van Buitenlandse Zaken dat een Chinees protest slechts een standaard diplomatie- ➔

Elihu Root (1845-1937) (wikipedia.org)

ke procedure betrof die verder de betrekkingen tussen beide landen niet in gevaar doet komen." Men kan zich echter voorstellen dat wanneer de betrekkingen reeds onder spanning staan, dit wel degelijk een aanleiding kan zijn tot verhoogde spanningen.

De algemene opvatting van de meeste westerse landen, waaronder Nederland, is dat vooraf toestemming of notificatie eisen voor oorlogsschepen niet in lijn is met het internationale recht.¹² Veel landen in het Midden-Oosten alsook enkele landen in Afrika en Azië behoren tot de tegenstanders.

If a German warship...is not allowed to transit [in innocent passage], the commanding officer, indicating the name and origin of the ship, principally may make his point of view clear to the authorities of the coastal state that he will insist on the generally recognized right of innocent passage...He immediately must notify the fleet command of his intension.

Box 1. Ter illustratie het Duitse standpunt ten aanzien van onschuldige doorvaart voor oorlogsschepen¹³

Gewapend conflict

Tijdens een gewapend conflict geldt naast het internationaal recht van de zee ook het oorlogsrecht. Ter zee geldt specifiek het zeeoorlogsrecht. In art. 10 van de *Haagse Conventie XIII (1907) nopens de rechten en verplichtingen der onzijdige Mogendheden in geval van zeeoorlog* (HC XIII) treft men een aanknopingspunt ten aanzien van de doorvaart van oorlogsschepen door een TZ terwijl het oorlogsschip partij is bij een gewapend conflict:

‘onzijdigheid eener Mogendheid loopt geen gevaar door de eenvoudige doorvaart door hare territoriale wateren van oorlogsschepen of prijzen van de oorlogvoerenden’.

Dit artikel impliceert dat doorvaart door belligerente oorlogsschepen in een neutrale TZ tijdens een gewapend conflict in beginsel mogelijk is, mits het gaat om *eenvoudige* doorvaart. Op wat dit laatste betekent kom ik later op terug. In de handleiding van LTZ1 Nijland ten behoeve van het KIM-onderwijs in 1905 menen we te lezen dat de doorvaart ‘in den oorlogstoestand’ toen niet betwist werd¹⁴. De vraag is of tijdsverloop en gewijzigde opvattingen met betrekking tot het gebruik van de zee dit artikel inmiddels heeft achterhaald. Het dient te worden beseft dat deze Conventie ver voor de codificatie van het internationaal recht van de zee totstandkwam en de geaccepteerde breedte van TZ slechts 3nm betrof. De balans tussen het toegestane recht van doorvaart en de breedte van de TZ is daarmee onderhevig geweest aan de ontwikkelingen in het internationaal recht van de zee. Het is dus de vraag of deze opvatting die voortvloeit uit het zeeoorlogsrecht nog past in contemporaine gewapende conflicten.

Houden we deze regel van zeeoorlogsrecht aan, dan is het voor

Nederlandse oorlogsschepen die betrokken zijn bij een gewapend conflict ook toegestaan om met oorlogsschepen door een neutrale TZ te varen. Dezelfde mening is ook bij de Duitse en Amerikaanse Zeestrijdkrachten terug te vinden. Het Britse handboek voor oorlogsrecht¹⁵ laat dit onderwerp echter onbesproken.

Doorvaart onschuldig?

Wanneer het standpunt wordt ingenomen dat oorlogsschepen het recht van onschuldige doorvaart bezitten, dan leidt dat ons tot de volgende vraag: op welke wijze dient de doorvaart dan plaats te vinden om *onschuldig* te zijn? Voor de beantwoording van die vraag zouden twee benaderingen kunnen worden aangedragen. Ten eerste de technische benadering van de doorvaart, ten tweede de doelbenadering van de doorvaart.

Technische benadering

De technische benadering gaat uit van de wijze waarop een oorlogsschip de doorvaart daadwerkelijk fysiek uitvoert. Zolang de activiteiten tijdens de doorvaart in de TZ art. 19 lid 2 VN-Zeerechtverdrag niet schenden is er sprake van onschuldige doorvaart. Dat betekent onder meer dat geen gebruik mag worden gemaakt van wapensystemen, geen informatie verzameld mag worden, geen vliegtuigen af of aan mogen landen en de communicatiesystemen van de kuststaat niet mogen worden verstoord. *Waarom* een oorlogsschip de doorvaart onderneemt is in deze benadering niet van belang. De onschuld van de doorvaart moet blijken uit de activiteiten van het schip *tijdens* de doorvaart.

Doelbenadering

Bij de doelbenadering staan niet de fysieke bewegingen van het schip maar het motief van de doorvaart centraal. De doelbenadering benadrukt daarbij de teleologie van het internationaal recht en niet de simpele toepassing van wat is opgeschreven. De invulling van het motief is meer subjectief en maakt de vraag of de doorvaart al dan niet onschuldig is vele malen complexer. Een neutrale kuststaat wiens TZ aan een operatiegebied grenst zal bijvoorbeeld uit bezorgdheid om op enigerlei wijze te worden meegezogen in het conflict terughoudend willen zijn met doorgang te verlenen aan oorlogsschepen die deelnemen aan een operatie. Een kuststaat zou dit kunnen ondersteunen door te verkondigen dat de doorvaart de orde en veiligheid van de kuststaat in gevaar brengt. In deze benadering is ook ruimte voor het reciprociteitargument dat niet onbelangrijk is wanneer het gaat om internationale betrekkingen. Onder het motto doe een ander niet aan wat je zelf niet wil dient men zich af te vragen in hoeverre wij dezelfde actie in de Nederlandse wateren zouden accepteren.

Doorvaart

Art. 18 VN-Zeerechtverdrag somt de criteria voor de *doorvaart* op: de doorvaart dient snel en ononderbroken te zijn. Naast het onnodig stoppen wordt hier doorgaans onder verstaan dat de doorvaart zo spoedig als mogelijk met normale navigatie en zonder dralen dient te plaats te vinden. Sommige kuststaten menen dat er ook een noodzaak moet zijn voor oorlogsschepen om door de TZ te varen en hangen daarmee een doelbenadering aan. Die

noodzaak kan er overigens al snel zijn wanneer de gekozen koers de normale zeevaartroute is. Dat de Verenigde Staten deze interpretatie niet hanteren blijkt uit het ‘bumping-incident’ uit 1988 in de Zwarte Zee:

In het kader van het Amerikaanse *freedom of navigation* (FON) programma stuurde de VS oorlogsschepen opzettelijk door (betwiste) stukken zee. De uitvoering van dit programma leidde in 1988 tot het ‘bumping’- incident in de Zwarte Zee tussen Amerikaanse en Russische oorlogsschepen.¹⁶ Nadat de USS *Yorktown* en de USS *Caron* van koers veranderden en in het kader van FON de TZ van Rusland invoeren, werden ze onderschept door twee Russische schepen die hen de doorvaart trachtten te beletten. Daarbij schuurden de schepen van beide landen letterlijk tegen elkaar aan. Hoewel de schade minimaal was, bracht het grote diplomatieke reacties teweeg.

Het Russische protest tegen de doorvaart concentreerde zich op twee punten. Ten eerste was er geen reden om de TZ van Rusland in te varen. Ten tweede hielden de VS zich niet aan de routes die door de Russen waren voorgeschreven en brachten daarmee het scheepvaartverkeer onnodig in gevaar. Dit incident leidde uiteindelijk tot een *code of conduct* tussen beide staten waarin afspraken werden gemaakt voor de onschuldige doorvaart van Amerikaanse oorlogsschepen door Russische wateren.

Eenvoudige doorvaart

Zoals gezegd zal in een gewapend conflict een oorlogsschip zich zowel aan het internationaal recht van de zee als aan het zeeoorlogsrecht moeten houden. Tijdens een gewapend conflict kan doorvaart wel plaatsvinden mits er sprake is van eenvoudige

Een Russische Krivak I klasse fregat. (wikipedia.org)

doorvaart, zoals art. 10 HC XIII weergeeft. Eenvoudige doorvaart betekent dat de TZ tijdens de doorvaart niet gebruikt mag worden als basis voor operaties.¹⁷ Het zeeoorlogsrecht wijst hier op een duidelijke doelbenadering voor de doorvaart van oorlogsschepen in de TZ tijdens een gewapend conflict. Tegenwoordig wordt de term eenvoudige doorvaart eigenlijk niet meer gebruikt, hetgeen voornamelijk te maken heeft met het feit dat het zeeoorlogsrecht amper van toepassing wordt geacht. Tijdens operaties wordt eerder vastgehouden aan de terminologie en opvattingen uit het internationaal recht van de zee.¹⁸

Dat betekent dat op de doorvaart tijdens een gewapend conflict dezelfde twee benaderingen kunnen worden toegepast. Logisch is echter dat tijdens een gewapend conflict de veiligheid van een kuststaat sneller in het geding kan komen waarbij het verliezen van de neutraliteit verstrekende gevolgen kan hebben. Dit zou –in lijn met oorspronkelijke zeeoorlogsrecht- de doelbenadering van onschuldige doorvaart in deze omstandigheid een belangrijke rol kunnen geven zodat het in de besluitvorming niet kan worden verwaarloosd.¹⁹ Een bekend incident omtrent de doorvaart van oorlogsschepen in de TZ tijdens een gewapend conflict dat aanleiding gaf om Noorwegen bij de oorlog te betrekken is het *Altmark* incident.²⁰

Op 14 februari 1940 voer de Duitse koopvaarder *Altmark* op weg naar een Duitse haven met 299 Britse krijgsgevangenen aan boord de Noorse territoriale wateren in. De *Altmark* was voor dat doel ➔

onder de Duitse oorlogsvlag gebracht. In de Noorse TZ werd de *Altmark* door een Noors oorlogsschip tot twee maal toe geïnspecteerd, maar de Britse krijgsgevangenen werden niet opgemerkt. Inmiddels was de Britse vloot genaderd en de TZ ingegaan om achter de *Altmark* aan te gaan. Aan deze actie werd echter een halt toe geroepen door de Noorse onderzeebootcommandant die de *Altmark* escorteerde. In de nacht echter ging de Britse kruiser *Cossack* alsnog de TZ in en enterde de *Altmark*. Na een kort gevecht werden de krijgsgevangenen ontzet en verliet de *Cossack* de TZ van Noorwegen. Terwijl Noorwegen zich beklaagde vanwege de schending van de neutraliteit in de Noorse TZ door het uitvoeren van operaties, meende Engeland dat Noorwegen niet in staat was gebleken de neutraliteit zelf te handhaven.

Conclusies

Met deze bijdrage heb ik in het kort aangegeven dat er met betrekking tot onschuldige doorvaart, ondanks dat het is opgenomen in het VN-Zeerechtverdrag, geen eenstemmigheid bestaat ten aanzien van het recht daarop voor oorlogsschepen. Terwijl Nederland het standpunt inneemt dat Nederlandse oorlogsschepen zowel in vredetijd als tijdens een gewapend conflict het recht van onschuldige doorvaart bezitten, zal dit standpunt niet door elke staat worden gesteund. Tijdens de uitvoering van maritieme operaties kan een doorvaart aldus op protest van een kuststaat stuiten.

Of de doorvaart zelf als onschuldig kan worden bestempeld, is ook niet altijd eenduidig. De technische- en doelbenadering geven twee manieren die in overweging kunnen worden genomen om na te gaan of een doorvaart onschuldig is. Hoewel de technische benadering weliswaar nauw aansluit bij de tekst van het internationaal recht van de zee, kan de doelbenadering in sommige gevallen meer aansluiten bij de teleologie van de rechtsregel. Tijdens betrokkenheid in een gewapend conflict kan de doelbenadering een belangrijke rol spelen als factor die van invloed is op het uitvoeren van de operatie. De keuze tussen de technische benadering en de doelbenadering is ook geen keuze van het een of het ander maar zal telkens elementen van beide bevatten. In hoeverre die elementen beide terugkomen is, uiteraard, afhankelijk van de omstandigheden op dat moment. Omdat het leerstuk van onschuldige doorvaart een nauwe relatie betreft tussen recht en internationale politiek, zal deze overweging in de praktijk veelal onderhevig zijn aan situationele omstandigheden.

LTZA 1 mr M.D. Fink is als jurist operationeel recht werkzaam bij NLMARFOR. Deze bijdrage is op persoonlijke titel geschreven en geeft niet zonder meer de opvattingen van het ministerie van Defensie weer. De auteur is geïnteresseerd in ervaringen waarin de onschuldige doorvaart door een TZ op duidelijk protest heeft gestuit: M.fink1@mindef.nl

Noten

1. Amerikaanse diplomaat en jurist (1897-1986).
2. *Brieven aan de Kamer*, 27 september 2004: Inzet Nederlands fregat in operatie Enduring Freedom.
3. De Engelse term is *innocent passage* en dient niet te worden verward met onschuldige doortocht (*transit passage*). Het laatste regime geldt in zeegebieden die worden aangeduid als internationale zeestraten zoals de in de straat van Gibraltar, Hormuz of Bab el Mandeb.
4. Zie meer hierover in M.D. Fink, 'De strijd tegen piraterij. Juridische beperkingen in het internationale recht', in *Marineblad*, nr. 3 (maart 2005), 78-87; M.D. Fink, 'Zeeroof', in *Militair Rechtelijk Tijdschrift*. jrg. XCIX, afl. 7 (2006), 225-233.
5. Zie o.a. B. Kwiatkowska, 'Innocent Passage by Warships: A Reply to Professor Juda', in *Ocean development and international law*, vol. 21 (1990) 447-477; F. Ngantcha, *The right of innocent passage and the evolution of the international law of the sea* (Londen, New York, 1990), 122 e.v.; A. Razavi, *Continental shelf delimitation and related maritime issues in the persian Gulf* (Den Haag, Boston, Londen, 1997) 39 e.v.; K. Ageybeng, 'Theory in search of practice: the right of innocent passage in the territorial sea', in *Cornell law school, LL.M papers*, paper 9 (2005).
6. Ngantcha, 142 e.v.
7. Geciteerd uit Razavi, 40.
8. Onderzeeboten moeten aan de oppervlakte komen en hun vlag tonen.
9. Zie meer hierover in Ravazi op cit. noot 1, 39 e.v.
10. Deense verklaring van 16 april 1999 'Ordinance governing the admission of Foreign Warships to the Danish territorial sea in time of peace. Te vinden op: http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/DNK_1999_Ordinance.pdf
11. R. Piotrowics 'Australia's warships and innocent passage', in *The Australian Law Journal* (november 2001), 660-665.
12. L. Juda, 'Innocent passage by warships in the territorial seas of the Sovjet Union: Changing Doctrine', in *Ocean development and international law*, vol. 21 (1990), 111-116; D.G. Stephens, 'The impact of the 1982 law of the sea convention on the conduct of peacetime naval/military operations', in *California Western International Law Journal*, vol 29, nr. 2 (spring 1999), 283-311, 306.
13. *Kommandanten-Handbuch. Rechtsgrundlagen für den Einsatz von Seestreitkräften* (2002), 71.
14. J.F Nijland, *Handleiding ten behoeve van het internationaal zeerecht* (1905), par 119 e.v. Overigens lezen we ook dat volgens Lt-gen. Den Beer Poortugael, lid van de Nederlandse delegatie ten tijde van de totstandkoming van de Conventies in 1907, tegenstand tegen dit artikel bestond nu daarmee de onzijdigheid van kuststaten in gevaar zou worden gebracht. J.C.C. den Beer Poortugael, *Oorlogs- en neutraliteitsrecht op den grondslag van de Conferentie van Geneve in 1906 en de twee Haagsche Vredes-Conferentiën* (Den Haag, 1907), 305 e.v.
15. *The manual of the law of armed conflict*, UK Ministry of Defense (Oxford, 2005).
16. Meer hierover in J.W. Randolph, 'Freedom of navigation and the Black Sea bumping incident: how 'innocent' must innocent be?', in *Military Law Review*, vol. 135 (winter 1992), 137-165.
17. Zie meer gedetailleerd over de interpretatie van eenvoudige doorvaart: *International Law situations and documents* 1956, vol 51 (Naval War College, 1957), 14-21.
18. W. Heintschel von Heinegg, *Seekriegsrecht und Neutralität im Seekrieg* (Berlijn, 1995), 541. Zie ook art. 5 HC XIII dat onder meer bepaalt: het is de oorlogvoerende verboden onzijdige havens en wateren tot basis van vlootoperaties tegen hun tegenstander te maken...(...).
19. Zie ook D. G. Stephens in', 'The impact of the 1982 law of the sea convention on the conduct of peacetime naval/military operations' in *California Western International law Journal*, nr. 2 (spring, 1999), 283-311.
20. Zie uitgebreid over dit incident: *International Law situations and documents* 1956, 5-48.

Ministerie van Veiligheid en Ontwikkeling

Welk land voert het beste ontwikkelingsbeleid? Sinds een paar jaar kun je dat nagaan op een ranglijst van het Amerikaanse *Center for Global Development*, die ons de CDI-index toont. Die letters staan voor de *commitment to development index*: hoeveel offers breng je voor de derde wereld?

Sinds augustus 2006 voert Nederland die ranglijst aan als beste van de 21 rijkste landen ter wereld. Persvoorlichters van (ex-)minister Agnes van Ardenne (ontwikkelingssamenwerking) staken de vlag uit en lieten gebak en limonade aanrukken. Maar was de vreugde aan de Bezuidenhoutseweg, waar minister Van Ardenne ook al eens voorstelde om burgeroorlog in Afrika te beëindigen door rijen populieren en coniferen tussen de strijdende partijen te planten, wel geheel terecht?

Niet helemaal. Nederland ging zelfs een beetje achteruit maar omdat landen als Denemarken en Zweden nog verder terugvielen dan wijzelf wisten we hen op de ranglijst

→ persvoorlichters van (ex-)minister Agnes van Ardenne staken de vlag uit en lieten gebak en limonade aanrukken

opwaarts te passeren. Dat lazen we niet terug in de juichende persberichten. De CDI-ranglijst is te vergelijken met een olympische tienkamp, die op heel verschillende onderdelen punten oplevert. Niets ten nadele van ontwikkelingssamenwerking, maar als de vlag al uit mocht, dan zeker ook op een paar andere adressen in Den Haag. De CDI-index is namelijk niet uitsluitend berekend op basis van onze hulpinspanning, maar ook op de manier waarop Nederland handel drijft, buitenlandse investeringen pleegt, met migranten omgaat, het broeikaseffect bestrijdt en technologie levert aan de derde wereld. Daar heeft de minister voor OS niet zoveel mee te maken.

Stellen we de katalysator in nieuwe auto's verplicht? Dan is dat goed voor het milieu en dat levert een hoger cijfer op. Dankzij schone auto's is het broeikas effect iets minder erg. Daar profiteert de derde wereld het meeste van, redeneren de CDI-rekenaars, en zo kruipt onze CDI-score weer een beetje omhoog. Bonuspunten voor het ministerie van Milieu. (Dat

Prof.dr. J. (Ko) Colijn is defensiespecialist, redacteur van *Vrij Nederland* en hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

overigens ook wel eens een asbestschip naar Turkije liet varen.) Is Nederland fiscaal vriendelijk voor schenkingen aan goede doelen over de grens? Dan sprokkelen wij weer wat plusjes bij elkaar maar dat is dan weer dankzij de goede inborst van Gerrit Zalm. Zelfs het beruchte kwartje van Kok speelt Nederland in de kaart. Niet leuk aan de pomp maar het leidt volgens de statistici van de CDI-index tot minder autorijden, waardoor de wereldzeespiegel ietsje minder stijgt en er weer minder overstromingen in Bangla Desh zijn. Het is dus een index met gebruiksaanwijzing en hij zit vol surprises.

Ook Defensie droeg punten bij aan de gouden medaille van Nederland voor ontwikkelingssamenwerking. Nederland krijgt in het eindrapport een pluim voor zijn bijdragen aan internationale vredesoperaties en humanitaire interventies. Van de 21 rijkste landen die langs de meetlat worden gelegd staat Nederland op een zevende plaats op het onderdeel 'veiligheid'. Sterke onderdelen zijn onze 'significante financiële en personele bijdrage aan internationale vredesoperaties en humanitaire interventies'. Op dat onderdeel scoort de Nederlandse krijgsmacht over de afgelopen tien jaar een fraaie 7e plaats.

Nog beter doen we het op zee. Als sterk punt wordt genoemd 'militaire schepen, gestationeerd in zeeroutes die belangrijk zijn voor de internationale handel'. Daar reiken we zelfs naar de vierde plaats op de wereldranglijst van het *Center for Global Development*. Gebak en limonade mochten dus niet alleen aan de Bezuidenhoutseweg maar best ook aan het Plein en de Wassenaarseweg uitgedeeld worden.

Ko Colijn

Sip(ke) Wiebenga (22 juli 1948) heeft in 1984 de KM verlaten om zich te gaan inzetten voor de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij. Het bleef werk dat met zee en schepen te maken heeft maar dan wel op een heel andere wijze dan bij de KM.

Wiebenga is gehuwd en heeft twee kinderen. Hij verliet de KM als LTZSD 2OC en zijn laatste functie was commandant van Hr.Ms. Abcoude. Hij is nu bijna 20 jaar directeur van de KNRM.

Wat voor bedrijf is de KNRM en wat houdt uw functie in?

“De KNRM is een (zee)reddingsorganisatie met 60 schepen, 20 trucks en 1000 mensen waarvan 50 in voltijd dienst. Daarvan varen er 10 als schipper op de grote schepen in de grotere havens. De overige 40 verlenen ondersteunende diensten op operationeel en technisch gebied. Uiteraard zijn er fondsenwervers, publiciteits-medewerkers en administratief personeel. Van alle medewerkers bestaat 99% uit vrijwilligers. Het hoofdkantoor is in IJmuiden en van daaruit worden de 80.000 donateurs (bij ons Redders aan de Wal genoemd) bediend. Ook de afhandeling van grote giften en nalatenschappen wordt hier geregeld.

In 1984 trad ik als adjunct-directeur in dienst van de Koninklijke Noord- en Zuid-Hollandsche Redding Maatschappij (KNZHRM), kortweg "De Noord" te Amsterdam. Vier jaar later ben ik directeur geworden en dat ben ik tot op heden. De naam van de organisatie heeft erna een naamswijziging ondergaan naar Koninklijke Nederlandse Reddingmaatschappij (KNRM) na een fusie in 1991 met de toenmalige KZHMRS, "De Zuid". Mijn werk houdt in grote lijnen in dat ik verantwoordelijk ben voor een bedrijf dat redt en hulp verleent op zee en groot binnenwater onder alle omstandigheden. Dat werk moet veilig gebeuren en daar heb je goede, gemotiveerde en opgeleide mensen voor nodig. Dat betekent niet alleen een systeem van nieuwbouw, onderhoud en reparatie van onder klasse gebouwde schepen en trucks maar ook een degelijk selectie- en opleidings-systeem voor de vrijwilligers die het werk uitvoeren aan de kust en op het water. Daar is geld voor nodig. De KNRM is een fondsenwervende instelling. Willen we meer doen, dan moeten we meer fondsen werven. Alles bij elkaar een veelomvattende taak.”

Hoe kwam u er toe het roer om te gooien? Had u een bepaald doel voor ogen?

“Het is eigenlijk een samenloop van omstandigheden geweest dat ik heb gesolliciteerd. Toen ik dat deed was ik al 17 jaar donateur van de KNRM. Nadat ik was geslaagd op de Kweekschool voor de Zeevaart

te Amsterdam in 1967 stond bij de uitgang de bootsman die zei dat ik er alleen uit kon als ik donateur werd van de KNZHRM. Dat tientje kon ik toen eigenlijk niet missen maar vooruit. Overigens zei mijn vader, oud-zeevarende, hetzelfde als de bootsman. Ik zag de aankondiging van het aantrekken van een adjunct-directeur in "De Reddingboot", het kwartaalblad van de KNRM, nadat ik de advertentie al twee maal in een vakblad had gelezen. De doorslag gaf de opmerking van een collega die zei dat het echt iets voor mij was, maar ook de wetenschap dat dit een unieke baan was die zo ongeveer maar eens in de 25 jaar vrij komt. Na overleg thuis heb ik gesolliciteerd en kwam er toen achter dat veel meer collega's in de KM dit hadden gedaan (naar later bleek wel 35). Ik realiseerde me dat ik een kans zou maken doordat ik zowel Koopvaardij- als KM-ervaring had. Ik had mijn tweede rang en mijn eerste rang theoretisch (wegens gebrek aan vaartijd op een koopvaardijship werd de eerste rang niet uitgereikt) en was duikofficier bij de KM. Ook ervaring dus met kleinere bootjes. Na twee sollicitatiebezoeken werd ik gevraagd de baan aan te nemen. Ik wist wat ik had bij de KM en dat beviel heel goed. Commandant van een KM schip is een prachtbaan maar ik heb samen met het thuisfront besloten om toch de stap te doen. Een stap naar onzekerheid. Ik heb er nooit een moment spijt van gehad maar ik kijk ook terug naar een fantastische tijd bij de KM. Overigens daarvoor ook bij Nedlloyd en daarvoor bij de NV Stoomvaartmaatschappij Nederland. Ik voel me terugkijkend, wat werk betreft, een zondagskind.”

Wat vindt u het meest aantrekkelijke aspect?

“De KNRM is een uniek bedrijf. Mensen helpen zonder winstoelement en zelfs zonder dat je een rekening moet schrijven is prachtig. De mensen van de KNRM zijn een bijzondere selectie van de samenleving, gemotiveerd en bekwaam. Vele vriendschappen zijn daardoor ook ontstaan. Het werken met vooruitstrevende techniek waar vele bedrijven, organisaties en instellingen ook mede hun beste beentje voorzetten, waaronder de KM, kent vele

uitdagingen. Met velen, waaronder ook veel schenkers en erflaters, hebben we waarschijnlijk de modernste, snelste en beste vloot van reddingschepen ter wereld kunnen opbouwen.”

Welke vaardigheden, opgedaan bij de KM, komen nu nog goed van pas?

“Het leiden van een bedrijf heb ik simpelweg geleerd bij de KM, als commandant van een schip, maar ook als personeelsofficier op de marinebasis Parera op Curaçao en als hoofd Demonteeropleidingen op de Soemba. Maar ook daarvoor, alle rangen doorlopend op minehunters en duikvaartuigen. Het leren omgaan met verschrikkelijke gebeurtenissen zoals het verdrinken van een collega en het bergen van slachtoffers vormen eveneens een ongewilde maar wel goede voorbereiding voor een bedrijf waar zoals bij de KM ook op het scherpst van de snede wordt gewerkt. Het werken en omgaan met mensen van wie je afhankelijk bent en het vertrouwen dat je in elkaars vaardigheden en capaciteiten moet hebben, heb ik ook vanuit de KM meegenomen naar de Reddingmaatschappij. De voorbeeldfunctie die de KM uitdraagt zie ik terug bij de KNRM. Een uitstraling van egalijkheid en betrouwbaarheid. De mannen en vrouwen staan voor hun werk en ze doen wat ze beloven te doen.”

Zijn er mogelijkheden voor persoonlijke ontwikkeling binnen het (huidige) bedrijf?

“Wat mij betreft is langzamerhand het einde van mijn carrière in zicht. Enerzijds ben ik algemeen directeur en valt er weinig door te groeien. Anderzijds ga ik binnenkort een stap terug doen om binnen de KNRM werk te gaan verrichten op het gebied van fondsenwerving waar in het verleden te weinig aandacht en tijd voor geweest is. Voorts doe ik projecten. Ik maak ruimte voor een opvolger die eveneens uit de KM komt. Mijn voorganger kwam ook uit de KM.”

Wat valt er vanuit oogpunt van bedrijfsvoering op ten opzichte van de KM?

“Overwegend overeenkomsten. De noodzaak van opleiden en trainen. Het opwerken naar een team waarvan ieder blindelings weet wat men moet doen. Het zeer zorgvuldig beheren en gebruiken van materiaal dat door anderen, donateurs en belastingbetalers, is bekostigd. De houding van een KNRM vrijwilliger in de operationele sector heeft veel weg van de doorsnee KM militair en koopvaardij crew: het schip moet varen, daar doe je alles voor. Niet zeuren over tijd en inspanning: doorgaan tot de klus is geklaard. Een verschil: inkomsten. Bij de KM vanzelfsprekend en weinig beïnvloedbaar. Bij de KNRM zijn veel meer inspanningen nodig om expansie en verbeteringen te financieren.”

Verlangt u wel eens terug naar de KM?

“Eigenlijk niet. Nogmaals: ik heb bij de KM (en daarvoor bij de koopvaardij) een fantastische tijd gehad. Nu ervaar ik dezelfde kameraadschap en teamgeest als bij de KM. De prestaties worden aan de kust geleverd en met ons veertigen op het hoofdkantoor en de medewerking van de vrijwilligers zijn de bemanningen in staat de reddingen te verrichten. Dat is iets om trots op te zijn.” ←

1351 外國人居住登録宣誓證明書

姓名(年令) (B)	Sonja Karen Poortman-Halkema 30 tahun	写真
現住所 (C)	Tjitaroemstraat 12 Soerabaja	
国籍(2)出生地 出身地 (D)	(1) Blanda Indis (2) Loemadjang Europe (3) Pekalongan	大日本軍 ニ對スル誠意ノ宣誓 ナシトテ外國人居住 登録ヲナシタルコトヲ證明ス
職業 (E)	Lida pehandjaen	登記 (Tjitaroemstraat 12) Soerabaja
在留年数 (F)	15 1/2 tahun	
配偶者有無 (G)	(1) berkawin	
家族数(未登録)	(2) Doera (2) Anak	
昭和 年 月 日		
大日本軍ニ對スル誠意ノ宣誓 ナシトテ外國人居住 登録ヲナシタルコトヲ證明ス		

Depah mendastarkan

主登録宣誓證明書

en Poortman-Halkema	写真
---------------------	----

Korte geschiedenis vooraf
Sonja Karen Halkema werd op 16 mei 1913 geboren te Loemadjang op Java in het voormalige Nederlands-Indië. Haar vader was binnenlandsbestuursambtenaar. Zij volgde de middelbare school in Nederland. Na het behalen van haar diploma keerde zij terug naar Indië. Daar verloofde zij zich te Soerabaja met LTZ2 Bernardus (Ben) Poortman, geboren op 21 oktober 1908 te Koepang op West Timor, eveneens Nederlands-Indië. Zijn vader was gezagvoerder bij de koopvaardij.

Hun huwelijk werd op 21 juli 1934 te Den Haag voltrokken. Ben was geplaatst bij de Mijndienst. In Vlissingen huurde het echtpaar Poortman-Halkema een bovenwoning. Hun zonen Jörgen (1935) en Daan (1936) werden daar beiden geboren. In maart 1938 vertrok het gezin Poortman naar Indië. De reis ging

eerst per trein naar Genua en vervolgens met s.s. Johan de Witt. Zij gingen wonen in de marinestad Soerabaja. Ben werd wederom bij de Mijndienst geplaatst en was onder meer commandant van de stalen mijnneveger Abraham Crijnsen en later commandant van de 2de divisie mijnnevegers.

Het verslag en de brieven
Het verslag eindigt abrupt. Toch zijn uit de brieven (die een aanvulling zijn op het verslag) de ervaringen van Sonja te distilleren. Veel locaties in Soerabaja en op Java worden in het verslag en de brieven genoemd. Ook worden meerdere malen Maleise woorden gebruikt. Gezien de Indische achtergrond van ouders en schoonouders in Nederland moet dat destijds geen problemen hebben opgeleverd. Voor de lezer zal achter elk Maleis woord, dat de eerste keer voorkomt, een vertaling worden gegeven. →

“Van Ben weten we dat hij leeft en vermoedelijk in Holland is”

Ervaringen van een Nederlandse marinevrouw tijdens de Japanse bezetting

KTZ B.D. J.N. POORTMAN

Boven: de identiteitskaart van Sonja Karen Poortman-Halkema.
(collectie auteur)

Rechts: Een vrouwen interneringskamp in Batavia, vlak na de capitulatie van Japan (15 augustus 1945). (NIMH)

In 2005 kwamen een verslag en een aantal brieven van Sonja Karen Poortman-Halkema, echtgenote van marineofficier Ben Poortman, onder ogen van KTZ b.d. J.N. Poortman. Hij was de oudste zoon van Sonja en Ben. In de documenten die waren gericht aan haar ouders en schoonouders in Nederland, beschrijft zijn moeder het leven tijdens de bezetting van Nederlands Oost-Indië en vlak na de capitulatie van Japan op 15 augustus 1945.

Uit het verslag

Batavia 25 Oct ‘45

Lieve Allemaal.

Aangezien er uit de druppelsgewijs binnenkomende brieven uit Holland blijkt, dat jullie eigenlijk niets van de toestand hier hebt geweten al deze jaren, zal ik proberen een geregeld verslag te geven. De oorlogsdagen waren op zich zelf al zeer deprimerend. De Slag in de Javazee van 27-28 Febr. was verloren. Onze Marine, voor zover die meevocht, ten onder gegaan.

1 Mrt. begon de evacuatie van Marine mensen, gedeeltelijk met vliegtuigen, verder met onderzeeboten, met gewone schepen via Tjilatjap. Op die dag begonnen ook de grote vernielingen die 2 Mrt. hun hoogtepunt bereikten. Enige malen werd er lucht alarm gegeven voor deze opblazingen, o.a van de P.W. en van ‘t M.E. van Perak, de Oedjong en Wonokromo stegen donkere rookkolommen op, die nog dagen lang aanhielden.

Dinsdagmiddag 3 Mrt. vertrok Ben, als passagier van den K 11, bestemming (zeer geheim !) Colombo.

Vrijdag 5 Mrt. vertrok de laatste onderzeeboot met de Staf.

Zondag 8 Mrt. de slag van ‘t radiobericht: capitulatie van heel Java ! ‘t Laatste ”Leve de Koningin”zal ik m’n leven lang niet vergeten.

Om 10 u. trokken de Jappen de Wonokromobrug over. Vanaf de bovenverdieping konden we ‘t binnenrijden van de tanks zien.

De bezetting bestond uit “stoottroepen”, slecht geklede onbeschrijflijk luguber uitzierende kerels, huurlingen aan wie f100 beloning was uitgelooft voor de verovering van Java. Er werd heel wat gerampast (*geplunderd*); de Jappen trokken onmiddellijk in de meeste onbewoonde huizen. De mensen die voor de veiligheid naar boven (*naar de bergen*) waren, verspeelden op deze manier meteen hun hele hebben en houden.

Doordat vele mensen dakloos waren trokken velen bij elkaar in, wat echt de redding van de Eur. gemeenschap werd, daar zo doende iedereen goedkoper kon gaan leven. Wij Marine vrouwen werden eind Mrt.’42 nog een maal gedeeltelijk uitbetaald, vlak daarop werd de Kas verzegeld en “ingepikt”. Dit woord inpikken kenmerkt wel de hele bezettingsperiode. De geldsituatie was vaak nijpend. Daarom verkochten we successievelijk alle luxe artikelen, later ook ‘t gewone huisraad.

We sukkelden ‘42 door. Op Sinterklaasavond hadden we luchtalarm, wat ons niet belette om met m’n “commensalen” en bureen allergeoeglijkst, zij ‘t smoorwarm Sinterklaas te vieren.

In Oct. ‘42 werd er een begin gemaakt met de vrouwenwijk in Batavia en gingen daar al heel wat vrouwen achter het Kawat (*prikkeldraad*). In Soerabaia gingen eind Dec. de eerste vrouwen er in. De “Wijk” was het stuk begrensd door Reiniers blvd., Koetiestraat, Ringweg en Camphhuyslaan.

In April ‘43 was er een nieuwigheid. Werkende mannen en hun gezinnen en zij die werkende mensen in huis hadden kregen een ”rode band”. En omdat ik ir. Trooster in huis had kregen én ik en de mede huisgenote Mevr. Ausems de beruchte rode band, die we precies 5 dagen hadden toen hij weer ingenomen werd. De 3de dag had er een enorme razzia plaats. Alle Europese vrouwen zonder rode band werden van huis, straat en toko’s opgehaald, soms met soms zonder kinderen op auto’s geladen en naar de P.I.D. (*gevangenis*) gebracht.

16 Juli wéér een herregistratie voor alle niet-Indonesiërs en bij deze zifting werd ik ook rijp bevonden voor de blanda-totok (*Nederlandse blanke*) vrouwenwijk. Eind Sept. kwam toen huis aan huis de politie aanzeggen, dat we ons naar de Wijk moesten begeven met 2 handkoffers p.persoon als bagage. Op 4 Oct. trokken we de Wijk in, waar juist ‘t 3de “steun”transport vertrok. Die eerste dagen van Oct. waren er ongeveer 6000 personen in de Wijk, ‘t was er om dol van te worden. Eindeloze rijen voor melk, brood, vlees, ijs. Doordat de moeders ‘t thuis te druk hadden moesten de kinderen boodschappen doen, die daar vaak huilend en zonder succes thuiskwamen.

Er waren er een paar maanden van betrekkelijke rust in ‘t kamp. In Dec. moesten we op eens alle fietsen inleveren. Alleen ‘t bestuur en andere officieel werkende groepen mochten ze houden. Goed ... nog wat ongerieflijkheden. We waren al vrij laconiek onder dergelijke maatregelen. In Nov.’43 was er weer eens een serie bombardementen, compleet met pamfletten “spoedig lopen we weer bij u in de straten van Soerabaia”. Dan waren we weer zeer optimistisch en zagen ‘t einde van de oorlog naderen. Half Januari weer een flinke schrik. Alle bewoners van het kamp, op één vertegenwoordiger per huis en de zieken na, moesten verschijnen op ‘t pleintje voor ‘t kantoorgebouw (een nieuw, nog niet eens afgebouwd verdiepingshuis op de hoek van Coenboulevard Indragiristraat). Zo’n order kwam met spoed af. Waarom, waar-

Mijnvenegerdivisie no. 1, waarvan Ben Poortman divisiecommandant was. (collectie auteur)

“meer dood dan levend sjokten we naar de vrachtauto’s”

voor? Niemand wist ‘t. Nauwelijks was iedereen z’n huis uit, of daar kwamen drommen gewapende Jappen op vrachtauto’s ‘t kamp binnen. Huiszoeking bleek ‘t te zijn. Sommige huizen werden terdege onderzocht, in andere raakten ze niets aan. Uit mijn kamer verdween Ben’s marine album. Ze hadden danig in mijn koffers huisgehouden. De vlag was er nog en die heb ik steeds in z’n geheel gehouden door alle kofferonderzoeken door. We hebben er mee gewuifd tegen ‘t eerste Ned. vliegtuig dat overkwam op 4 Sept.’45. Eind Januari weer ‘t zenuwslopende gedoe van a.s. transporten. Dan kwamen er weer bepaalde Jappen in bekende auto’s binnen en dan leek ‘t kamp weer op ‘t verstoorden mierennest. In Febr. gingen er enige groepen en op 17 Mrt ‘44 waren wij dan ook eindelijk aan de beurt.

’s Middags om 4 uur zaten we in de 4de kl. wagons op Passar Toeri. Aan één zijde waren de raampjes gesloten; als een trein binnenkwam moest ook de andere kant dicht. Voor de avond was er brood uit ‘t kamp meegenomen. ‘t Werd donker , ‘t werd nacht. Hitte, dorst, dreinende kinderen (we zaten met 76 mensen in zo’n wagon). Maar er kwam geen beweging in de trein. Wel om rond 12 u. ’s nachts de sirenes – luchtalarm! Gelukkig hield vrijwel iedereen zich kalm, ook toen er even later bommenwerpers overkwamen en bombardeerden. De trein was volkomen geblinderd, maar gelukkig waren er hier en daar kapotte raampjes en konden we de inslaande bommen o.a. in de richting Perak zien. Een luisterrijk gezicht. Na een paar uur kwam ‘t all-clear en mochten er goddank weer wat raampjes open. We konden water krijgen. Eindelijk om 10 u. de volgende morgen, 18 Mrt., zette de trein zich in beweging. Verder reden we goddank met open ramen, alleen bij elk station ging alles weer dicht. Nog uren lang zagen we de rookzuilen van Perak !

’s Middags stonden we uren lang op ‘t station Tjipoe. Daar we toen wel al begrepen dat we nog een nacht in de trein zouden moeten doorbrengen regelden we het zo, dat althans de kinderen konden liggen. De volwassenen zaten opgepropt op de bankjes, zaten of lagen ineengedoken in de gangetjes tussen de banken. De kinderen sliepen als blokken 10 tot 11 u. achter elkaar door en ook wij dommelden af en toe in. We reden ‘t grootste deel van de nacht zodat ‘t koel was. Midden in de nacht Semarang, maar we werden niet uitgeladen. De hele dag practisch zonder eten. Tegen zonsondergang 19 Mrt. Batavia, maar ook dat station reden we weer uit in Westelijke richting. Toen vreesden we heus even, dat we naar Sumatra zouden worden overgebracht, maar om 9 u. stopten we in Tangerang.

We laadden ons weer als lastpaarden op met onze rugzakken, handkoffers, boengkoesans (*bundels met spulletjes*) en sjokten meer dood dan levend naar de vrachtauto’s. Bij de laatsten kwamen we rond 11 u. aan in ‘t tuchthuis, iets buiten Tangerang. We ploften neer op de 2 verdiepingsbritsen, krioelend van de wandluizen en sliepen.

De volgende dag realiseerden we ons pas goed, waar we terecht waren gekomen. ‘t Ergste vonden we de w.c. 1000 mensen op 17 gaten. Al heel gauw werden de twee “rentengs” in gebruik genomen, 2 lange rijen van 25 hurk w.c.’s. dat was wel iets waar je even aan wennen moest, te meer daar 90% na een paar dagen de gewoon legendarische geworden Tangerangbuikloop kreeg! Onmiddellijk werden we volgens onze transportnummering op zalen ondergebracht. Ik kwam in een klein zaaltje terecht van 6 bij 5,5 m. met 33 mensen. Ik lag voor een tralievenster op de bovenverdieping, 69 cm. p.persoon. Ik verhuisde nog 2 maal naar andere zalen, doordat de bevolking nog al eens wisselde, maar wij Soerabaianen vormden er een jaar lang de kern.

De brieven

In het voorafgaande verslag zijn Sonja's ervaringen tot en met het vrouwenkamp Tangerang aan de orde gekomen. Haar ervaringen in het daaropvolgende kamp A.D.E.K. en die na de capitulatie van Japan en zijn ontleend aan haar brieven aan de familie in Holland.

Batavia 19 – 25-9-’45

Ik schrijf deze brief aan jou, maar natuurlijk is hij ook bedoeld voor de verdere familie voor zover jullie er nog zijn. Dit maak alles zo vaag. Hoe maken jullie allen ‘t, ik ben er zo benieuwd naar! Met Jörgen en Daan en mij gaat ‘t uitstekend. Ik ben in de hele oorlog geen dag echt ziek geweest, heb 2_ dag m’n werk verzuimd vanwege een herhaalde malaria, verder nooit iets gehad.

De berichtgeving is meer dan slecht geweest. Van Ben kreeg ik April ‘45 een Rode Kruis bericht van juni ‘42 uit Z-Afrika en in aug.’45 één van maart ‘44. Uit Holland hoorden we nooit wat, maar jullie zullen ➔

wel net zo beknot geweest zijn als wij of erger. We zijn zo benieuwd hoe jullie ’t hadden, we hebben er heel wat over gepiekerd. Hier was het vaak niet leuk, maar echte narigheid hebben de kinderen en ik nooit gehad. Na onze periode in Tangerang werden wij 26 Mrt.’45 per trein en vrachtauto's naar A.D.E.K.(Algemeen Deli Emigranten Kantoor) Batavia overgebracht, waar we nu al weer een half jaar slijten op 55 cm brits, te beschrijven is ’t moeilijk, hopelijk praten we gauw bij. We zaten in dit kamp met 2200 mensen. Nog nooit ben ik zo dankbaar geweest voor m’n ijzersterke body als deze jaren !	“op twee hutkoffers na ben ik alles kwijt”
Uit een brief aan haar schoonouders	Uit een brief aan haar schoonmoeder
Uit een brief aan haar moeder	Uit de laatste brief, eveneens gestuurd aan haar schoonmoeder
Uit een brief aan haar moeder	Tot slot
Uit een brief aan haar moeder	KTZ b.d. J.N. Poortman kwam in 1954 in dienst bij de KM en werd in 1957 benoemd tot officier. Hij heeft meerdere vliegende-, varende- en stafplaatsingen gehad. Zijn laatste functie was commandant van de groep helikopters, tevens commandant van het marinevliegkamp de Kooy. Hem werd eervol ontslag verleend in 1986.
	<i>Het verslag en de brieven zijn sterk ingekort. Indien u belangstelling heeft voor het volledige verslag en alle brieven kunt u deze opvragen bij de auteur: poortman447@casema.nl</i>

wel net zo beknot geweest zijn als wij of erger. We zijn zo benieuwd hoe jullie ’t hadden, we hebben er heel wat over gepiekerd. Hier was het vaak niet leuk, maar echte narigheid hebben de kinderen en ik nooit gehad.

Na onze periode in Tangerang werden wij 26 Mrt.’45 per trein en vrachtauto's naar A.D.E.K.(Algemeen Deli Emigranten Kantoor) Batavia overgebracht, waar we nu al weer een half jaar slijten op 55 cm brits, te beschrijven is ’t moeilijk, hopelijk praten we gauw bij. We zaten in dit kamp met 2200 mensen. Nog nooit ben ik zo dankbaar geweest voor m’n ijzersterke body als deze jaren !

Batavia,30 Sept.’45

Van Ben weten we dat hij leeft en vermoedelijk in Holland is, of anders op weg hierheen. Verschillende zeeofficiëren kwamen hier al bij vrouw en kinderen binnen stappen, wat een vreugde !

Ik was ’t grootste deel van de tijd in Tangerang ”tuinhoofd” (één van de 4) in de enorme voor ’t grootste deel door ons zelf aangelegde moestuin, ’t laatste halfjaar tevens voorvrouw van de zaal van 50 pers. Verder hoorde ik tot de zgn. ”sterke vrouwen”, wat inhield dat we de fourage auto’s aflaadden (op het laatst maar lichte vrachtjes!), tokobarang binnenhaalden, koffers versjouwden. Eens in de zoveel dagen stookten we ’s morgens om 4 u. de vuren op voor ’t warme ochtend drinken (5x thee, 2x koffie per week).

Jörgen en Daan werkten daar ook hard mee, sjouwden hout binnen en vuil naar buiten, een karwei waar alle jongens van 7 tot 10 jaar aan moesten meedoen. Go Hekking moest het vuil de kali (rivier) inschuiven. In Adek ben ik zaalhoofd Sadja (*en verder niets*),wat over ’t geheel niet druk was, behalve nu de laatste weken, waar er erg veel te verdelen en te verloten was. MLD vliegtuigen wierpen eerst pamflettenen enkele dagen daarna vele pakketten met voedsel en medicijnen per parachute; de Jappen probeerden nog iets goed te maken en deelden voedsel in blik, lappen goed en schoenen uit, terwijl ’t dagelijks eten enorm werd opgevoerd. Dat was ook wel nodig want de gevallen van hongeroedeem en berri-berri namen enorm toe. ’t Eigenaardige, medisch overigens al voorspelde feit doet zich voor, dat nu vele latente berri-berri aan het licht komt. Nu loop ik met een opgezette buik, dikke ledematen, een bol gezicht en weeg 14 1/2 Kilo meer dan begin Aug., toen ik 49 Kilo woog. De jongens komen gelukkig normaal aan en zien er al veel beter uit. We kunnen nu van alles bijkopen aan de poort tegen fancy prijzen. Een sisir (tros) pisang f3 à f6.-, avocaat en mangga +/-60 ct. p. stuk, doerian f10.-, een zakje katjang 50 ct. enz. Maar voor een één stuk witgoed krijg je f40.-, voor een 13 jaar oude pyamabroek van mij kregen de jongens een kip + 2 eieren (een kip kost in geld omstreeks f25.-, een ei f 1.-!) De kip loopt nu aan een touw onder de wasrekken voor de zaal rond!

Alles is hier nog zeer chaotisch, een groot gedeelte zit nog in de kampen maar velen gingen uit zichzelf al weg, anderen mochten officieel al weer aan het werk. Gisteren werd de Japse bewaking van het kamp hier overgenomen door een Engelse. De Japjes zagen wel wat pips. Ze hielden zich na de wapenstilstand overigens zeer behoorlijk. Ons transport heeft trouwens helemaal niet te klagen gehad, we hadden steeds soepele commandanten. Er is practisch nooit geslagen, wat in vergelijk met andere kampen ook bijzonder gunstig is. Jörgen en Daan maakten een tijdje geleden al cadeautjes voor Ben, die ze aan mij gaven omdat er toch steeds de angst was, dat pappie er misschien niet meer was. Dag lieve, lieve allemaal. Wat verlang ik toch naar bericht van jullie allen. Er schijnt heel wat post op ’t hoofdkwartier te liggen, maar uitzoeken ho maar. ’t Is natuurlijk ook heel moeilijk om orde in deze chaos te scheppen.

Batavia 19 Oct.’45

De Kampen van West Java, behalve ’t grote vrouwenkamp Tjideng, Batavia, waar een semi krankzinnige Jap Sonei de scepter zwaaide, zijn heilig geweest vergeleken bij deze belevnissen. Mid.-Java is ook vaak heel erg geweest, maar wij hebben steeds gesloft, al raakten we begin Aug. ook wel in een uitgehongerd stadium. Wij drietjes zijn samen met Oes van Haga en haar twee jongste spruiten een dag te gast geweest op de "Plancius".De jongens genoten! Ook gisteren, toen ze uitgenodigd waren door de bemanning van een Engels oorlogsschip. ’t Lekkere eten maakt wel een zeer diepe indruk en ook ’t trotse feit dat ze de hele middag een Eng. matrozenpetje ophadden !.

Tot dusverre heb ik nog geen persoonlijk bericht van Ben, wel over hem gelukkig. Maar van jullie allen nog niets.

Op 2 hutkoffers na (met o.a. m’n naaimachine) ben ik hier ook alles kwijt, maar had gelukkig al veel voordelig verkocht, zodat m’n schuld over deze jaren maar f600,- bedraagt.

M’n brieven worden steeds verwarder, merk ik, maar dat komt doordat ik niet weet of de vorige brieven al dan niet zijn aangekomen.

We verpatsten oude kleren en zetten de opbrengst weer in eetwaren om, daar de voedselvoorziening van ’t kamp, die een paar weken haast te overvloedig was, weer lelijk afgetakeld is. En door de houding van de Nationalisten én door de stakingen van scheepsvolk in Australië. Ik ben nog steeds een bodemloos vat, alhoewel ik al 15 Kilo bijkwam en al weer 64 Kilo weeg. De jongens zijn bij-gegeten en zijn nu gewoon. Vrij mager maar veel vetter wordt lelijk. Jörgen is 1,43 m. en weegt 31 kilo, Daan is 1,38 m. en weegt 26 kilo. Ze zijn allebei lang in vergelijk met andere kinderen.

Batavia 10-11-’45

Wat een zegen, dat Ben ’t er goed afbracht. Vaak dacht ik me de toekomst alleen met de kinderen in. Goddank is nu alles weer hoopvol. Ben schreef in dat korte krabbeltje niets over vader, zodat ik bang ben, dat die er niet meer is.

De jongens verlangen ontzettend naar pappie en de familie in Holland. Vooral Jörgen, die ontzaglijk trouw is. Daan is veel drukker en bijdehander, Jörgen veel gevoeliger. Ik heb me i.v.m. Daan's voet opgegeven, waar ik maar kon, voor ’t eerste transport naar Holland en hoop dan ook vurig, dat we er voor Kerstmis kunnen zijn. We zitten nog steeds braaf in ’t Kamp, dat al van 2200 op 957 is teruggelopen. Ans Fock met haar 3 kinderen is naar Australië vertrokken, anderen zitten nu in hun eigen huizen of in gezinsinternering in Bandoeng. Zij, die voorbarig op eigen gelegenheid naar Soerabaia trokken hebben veel ellende gehad en zijn nu geëvacueerd naar Singapore.

Hier in A.D.E.K. merken we gelukkig van de burgeroorlog weinig, ’s Nachts horen we wel af en toe schieten. Wat is het ontzettend jammer hè, dat ’t hier op Java nu zo loopt. Die atoombommen op Japan hebben hier honderden van de hongersdood gered, maar ’t feit, dat de bezetting voor hier er niet tijdig zijn kon, vergt veel mensenlevens.

’t Is jammer, dat de jongens nu geen school meer hebben. Ze waren in Aug. practisch bij, Jörgen eind 4e kl., Daan eind 3e kl. Ik gaf ze in 43/44 zelf 10 maanden les, maar ik heb er nu de rust niet meer voor. Moeder, ik stop. Ik hoop, dat dit vliegtuig veel post van jullie allen brengt. De jongens krabbelen hier nog even wat onder. Ik adresseer deze brief maar naar Ben’s adres. Heel veel liefs en een dikke zoen van.

Uwe Sonja

P.S.Kreeg u in ’41 nog de foto’s van de jongens?

a/b Nw.Amsterdam tussen Singapore en Colombo

Maandag 10 Dec.’45

Daar zijn we dan heus onderweg. Uw verjaardag halen we niet! Maar misschien wel nog Oud en Nieuw. Er zijn vele collega’s vrouwen aan boord, o.a. Jeaantje Jurrijens, Eem Kruys, Wil Jarman. Echt gezellig, alleen zie je elkaar op dit kolossale schip maar weinig. Je kunt er gewoonweg op verdwalen ! ’t Ligt zo prachtig vast. Sinds vanmorgen zijn we in de Ind. Oceaan en je voelt practisch niets van de deining. Nu is het ook rustig weer.

Lieve Moeder, ik stop, tijg ter bioscoop. (Dat klinkt na zoveel jaren !) De jongens schrijven hier morgen nog wat bij.

Een dikke verjaardagszoen van Uwe Sonja

KTZ b.d. J.N. Poortman kwam in 1954 in dienst bij de KM en werd in 1957 benoemd tot officier. Hij heeft meerdere vliegende-, varende- en stafplaatsingen gehad. Zijn laatste functie was commandant van de groep helikopters, tevens commandant van het marinevliegkamp de Kooy. Hem werd eervol ontslag verleend in 1986.

Het verslag en de brieven zijn sterk ingekort. Indien u belangstelling heeft voor het volledige verslag en alle brieven kunt u deze opvragen bij de auteur: poortman447@casema.nl

Democratie door interventie.
De nieuwe White Man's
Burden?

Auteur : Gerrits, A.
Uitgever : Amsterdam
University Press
Pagina's : 200, Paperback
Prijs : € 29,90
ISBN : 978 90 5356 958 0

Democratiebevordering in naoorlogse staten is een uiterst complexe aangelegenheid. De afgelopen decennia is een toenemend aantal internationale organisaties en overheden zich er mee bezig gaan houden. De pogingen om democratieën op te bouwen in landen als Irak, Bosnië en Afghanistan staan hoog op onze publieke agenda. Gaat het bij democratiebevordering om het verlenen van externe steun, dan doemen onherroepelijk vragen op over de haalbaarheid en de legitimiteit. Dergelijke aan interventie gekoppelde vragen staan voor de historicus André Gerrits centraal in 'Democratie door Interventie', *De nieuwe White Man's Burden*. Hij schreef een gedocumenteerd, toegankelijk en gedreven essay. Het is duidelijk dat de auteur weet waar hij het over heeft, het boek is een weerslag van zijn kennis over postcommunistiche toestanden en zijn ervaringen als verkiezingswaarnemer en sociaal-democratisch activist.

Gerrits heeft als uitgangspunt dat democratie voorwaarde is voor duurzame stabiliteit, al plaatst hij een aantal kanttekeningen die te maken hebben met wenselijkheid, haalbaarheid en mogelijkheid van interveniëren ten behoeve van democratiseren. Aan de hand van historische voorbeelden en onderzoek bestrijdt hij de opvatting dat democratie pas bereikt kan worden als de natiestaat met allerlei burgerlijke instellingen zich genesteld heeft. In de praktijk gebeurt dit gelijktijdig en is het gevolg van een pragmatisch idealisme.

De ondertitel van het boek, de *White Man's Burden*, verwijst naar de gedachte dat de huidige pogingen tot democratiebevordering passen in een langere traditie van Westerse bemoeienis en vermeende superioriteit ten aanzien van minder ontwikkelde gebieden. Echter, niet eerder werd de oproep om de wereld te verlossen van armoede (als belangrijkste oorzaak van stabiliteit) zo breed gedragen

als nu. De Millennium Ontwikkelingsdoelen en een alomvattend plan om de ergste armoede binnen tien jaar te laten verdwijnen zijn resultaten. Volgens Gerrits heeft democratiebevordering een 'verheven' element: degenen die het verbreiden vinden dat het rechtvaardiger en beter is dan bestaande politieke systemen. De essentie van de ondertitel is de badinerende houding van westerse professionals. Zij denken dat zij beter dan de arme bevolking weten wat de oplossing is voor arme mensen. Maar wanneer hun plannen falen, kunnen donoren niet worden weggestemd door kiezers, zoals in een democratie, of gecorrigeerd worden door de markt zoals bij een blunderend bedrijf gebeurt. Aansprakelijkheid en wederzijds vertrouwen zijn de sleutels voor succes. Gerrits beseft dat de *White Man* niet meer kan dan ondersteunen en assisteren, de lokale bevolking met hun gekozen bestuurders moeten het zelf doen. Misschien klinkt dit idealistisch, in essentie heeft hij gelijk.

De relatie tussen democratie, staatsvorming en (economische) ontwikkeling loopt als een rode draad door het boek waarbij de auteur tevens de vraag aan de orde stelt of we door te interveniëren wel op de juiste weg zijn. Hierbij passeren stabiliteits-, en ontwikkelingsargumenten de revue, het debat is gecompliceerd. Democratie wordt als de meest geschikte regeringsvorm beschouwd om maatschappelijke conflicten beheersbaar te maken of te houden en daarmee stabiele vrede te creëren. Maar welk verband er is tussen democratie, de mate van vijandigheid, sociale en economische ontwikkeling en armoedebestrijding in de naoorlogse samenleving blijft onduidelijk. Gerrits vraagt zich niet af of de ontwikkelings- en stabiliteitsargumenten ook tegen elkaar in kunnen werken. Dat de invoering van (meer) democratie in stabiele, maar autocratisch bestuurde landen de economische instabiliteit kan vergroten en daarmee onrust, is geen issue in het boek. Of omgekeerd, is een zekere mate van ontwikkeling noodzakelijk voor de invoering van democratische instituties zonder dat de politieke stabiliteit in gevaar wordt gebracht? De auteur blijft nogal eens steken in algemeenheden waarbij democratiseren een wondermiddel zou zijn. Kritiek op democratiebevordering gaat hij overigens niet uit de weg. Een diepgaande discussie over de werkbaarheid van democratiseringsstrategieën was nuttiger geweest. Mogelijk is dit een bewuste keuze omdat dit boek gepubliceerd wordt in de populair-wetenschappelijke serie "Studies over politieke vernieuwing". De

reeks heeft een kenmerkende hoge toegankelijkheid, brede thematiek en belicht de complexiteit van democratiebevordering. Dit gaat ten koste van nuance en het doorgronden van de problematiek.

'Democratie door interventie' geeft op een leesbare, heldere en boeiende manier antwoord op een van de meest actuele en controversiële aspecten van de hedendaagse internationale politiek die verband houden met democratiebevordering. Omdat dit een belangrijke motivatie is in ons buitenlandsbeleid en verworpen is tot misschien wel de kerntaak van de krijgsmacht, wordt dit boek aangeraden als inleiding en verkenning van de thematiek. Het geeft inzicht in de paradox die veel uitgezonden militairen bezighoudt. Door goed bedoelde westerse militaire interventies bleek het weliswaar mogelijk een dictator ten val te brengen, maar dat betekent nog niet dat daarmee een nieuw regiem wordt gerealiseerd dat vrijheid voor het individu hoog in het vaandel heeft. Oorlogen worden niet op slagvelden beslist, maar tijdens het winnen van (stabiele) vrede.

A.J.E. Wagemaker

Het einde van Irak. Hoe
Amerikaanse incompetentie
een oorlog zonder einde
teweegbracht.

Auteur : Peter W. Galbraith
Uitgever : Bezige Bij
Pagina's : 300 blz.
Prijs : € 21,50
ISBN : ISBN 90-234-2073-X

Peter W. Galbraith, voormalig USA Ambassadeur in Kroatie, is op dit moment Senior Diplomatic Fellow bij het Amerikaanse *Center for Arms Control and Non-Proliferation*. Galbraith schrijft over de misvatting dat Irak niet werd gezien zoals het is, maar zoals we het ons (VS) wensen. Dit leidde ertoe dat men een onzinnige gerichtheid had op de instandhouding van de eenheid van een staat die dat eigenlijk niet was.

De auteur neemt ons mee naar de jaren '80, naar de oorlog tussen Iran en Irak. De eerste chemische aanvallen en de werkelijk idiote oorlogsvoering van Irak (vergassen van de eigen bevolking) en Iran (12-jarigen die als menselijke mijnenvegers op pad werden gestuurd). Hij

maakt kennis met de anfal, een term afkomstig uit een Koranvers die kan worden uitgelegd dat je het recht hebt om de bezittingen van ongelovigen te plunderen.

Galbraith maakt duidelijk dat de gasaanvallen op de Koerden wel degelijk bekend waren bij de Reagan-regering, maar dat idealisten in zijn regering geloofden dat Saddam wel eens een goede partner(!) zou kunnen worden van de VS. Duidelijk is dat de internationale gemeenschap moet inzien dat een enkele Irakese staat niet bestaat. Sjiïeten, Koerden en Soennieten zullen moeten worden (h)erkend, als je uiteindelijk je missie succesvol wilt afronden.

In het hoofdstuk over Koerdistan stelt Galbraith dat de tachtjarige geschiedenis van pogingen om Irak bijeen te houden destabiliserend heeft gewerkt. Gedwongen streven naar eenheid heeft geleid tot veel en idioot geweld, dictatuur en genocide. De auteur toont aan dat hij de Koerdische leiders positief tracht te beïnvloeden om in de onderhandelingen vooral te streven naar vrede en stabiliteit. Hij verbaast zich meerdere keren over de incompetentie van verschillende hoge Amerikaanse autoriteiten (Bremer, Bush, Rumsfeld) en hij is zeer kritisch over hen.

In 2003 waren de soennieten verbitterd, ze vreesden de toekomst. De sjiïeten wilden Irak op hun voorwaarden gaan regeren. De sjiïeten dachten dat alle soennieten aanhangers waren van Saddam Hoessein, en de soennieten dachten dat alle sjiïeten verraders waren die het land Irak wilden verkwanselen. De Koerden bleven afzijdig.

Naar het eind toe heeft Galbraith het over de 'drie staten oplossing'. Daarin ook al aanwijzingen dat het wellicht beter is dat militairen, in het bijzonder in het zuiden, zouden vertrekken.

Het boek geeft goede beschrijvingen, is kritisch en verhelderend. De Koerden worden wat te positief benaderd. Voor mariniers die in 1991 naar Turkije gingen of deelnamen aan SFIR is 'Het einde van Irak' zeker leeswaardig.

H.J. Bosch

© 2006 BrandConcarn / Scheffrahn

Activiteitenkalender Michiel de Ruyterjaar

Hieronder een selectie van het grote aantal activiteiten dat in 2007 wordt georganiseerd in het kader van de geboorte van de zeeheld Michiel de Ruyter, 400 jaar geleden. Ook worden er de nodige boeken gepubliceerd over het leven en werk van De Ruyter. In volgende Marinebladen meer hierover. Het augustusnummer van het Marineblad zal bijna geheel in het teken staan van Michiel de Ruyter.

Datum	Activiteit
24 mrt - 30 sept. 2007	Expositie “De trots van Zeeland, de wereld van Michiel de Ruyter” Deze expositie in het Zeeuws maritiem museum te Vlissingen geeft een beeld van de tijd waarin Michiel de Ruyter opgroeide, het vak van zeeman leerde en uiteindelijk de belangrijkste zeeheld van Nederland werd. Topstukken uit Nederlandse musea zoals o.a. het Rijksmuseum en het Scheepvaartmuseum Amsterdam zijn voor één keer samen te zien met topstukken uit buitenlandse musea en van particulieren. www.muzeum.nl
19 april 2007 - 27 juli 2007	Expositie schilderijen In het Fort Kijkduin in Den Helder vindt de expositie " Michiel de Ruyter, de zee en inspiratie in een blauw geruite kiel " plaats. De expositie wordt geopend door de wnd. burgemeester van Den Helder. De kunstenaars zijn leden van het Noorder Kunst Kring. Hun schilderijen met een maritiem thema zijn tijdens de expositie te koop. www.fortkijkduin.nl
1 mei 2007 - 1 juni 2007	Tentoonstelling "Marine en Michiel" In het atrium van het stadhuis van Den Haag . De tentoonstelling wordt geopend door de burgemeester van Den Haag. Na deze periode zal deze tentoonstelling ook te zien zijn in Den Helder (Nat.Vlootdagen) en Rotterdam (Wereldhavendagen).
Vanaf begin juni 2007	Tentoonstelling “Meet je met de Ruyter” Deze tentoonstelling in het Mariniersmuseum (Wijnhaven 7-13 3011 WH Rotterdam) geeft een inzicht in wat het is om marinier te zijn, van nu tot terug in de 17de eeuw. Er is een speciaal programma voor 10-15 jarigen. www.mariniersmuseum.nl
26 juni 2007 - sept. 2008	Familietentoonstelling over "De vrouwen van Michiel" Deze tentoonstelling vindt plaats in het Marinemuseum , Hoofdgracht 3, Den Helder. Op interactieve wijze komen 7 vrouwen over de Ruyter aan het woord, de mens en de zeeheld Michiel als zoon, echtgenoot, vader en als commandant, alles in een virtuele reis door de tijd. Als historische figuur, maar ook de betekenis van hem voor de hedendaagse marine. www.marinemuseum.nl
30 juni 2007	Muziekweekend in Vlissingen Zo'n 25 muziekgroepen fleuren het straatbeeld in Vlissingen op met speciale De Ruyter programma's. Centrum van Vlissingen. www.vlissingen.nl
6 juli 2007	Vlootschouw Vlissingen Unieke varende internationale vlootschouw op de rede en langs de Boulevard van Vlissingen, georganiseerd door de Koninklijke Marine. Saluut vanaf Hr.Ms. De Ruyter. De muzikale omlijsting zal worden verzorgd door de Marinierskapel der Koninklijke Marine. www.marine.nl
13 - 15 juli 2007	Nationale vlootdagen Den Helder Gedurende de jaarlijkse vlootdagen geeft Koninklijke Marine aan een breed publiek een beeld van haar operaties. Dit jaar zullen deze dagen ook in het teken van Michiel de Ruyter staan. www.marine.nl
Vanaf 4 aug. 2007	Tentoonstelling "Helden van Holland" Het Rijksmuseum zelf is gesloten, maar het organiseert een tentoonstelling over Helden en Heldenverering in het verleden en in het heden in de Nieuwe Kerk op de Dam in Amsterdam. In deze kerk is het praalgraf van Michiel de Ruyter, maar ook andere helden zijn daar begraven. www.nieuwekerk.nl
23-26 aug. 2007	Sail de Ruyter 2007 “Small Sail Vlissingen” organiseert in het kader van de herdenking van Michiel de Ruyter een Sail De Ruyter 2007. Op het programma staan onder andere: een race met Tallships vanuit Den Helder via Oostende naar Vlissingen en andere aanbrengtochten o.a. een Classic yachtrace van Hellevoetsluis naar Vlissingen. www.vlissingen.nl

Afscheidsreceptie Generaal-majoor Patrick Cammaert

Op 22 maart 2007 heeft Generaal-majoor Patrick Cammaert tijdens een zeer druk bezochte receptie in de kantine van de VBHKAZ te Doorn, afscheid genomen van zijn militaire collegae.

Generaal-majoor Patrick Cammaert is in 1968 bij het KIM opgekomen. Na diverse functies bij het Korps, (operationeel, bij opleidingen), bij NAVO en de VN bekleed te hebben werd hij in 2002 militair adviseur voor de vredesmissies van de Verenigde Naties. Hiermee werd hij de hoogste militair binnen de VN en eerste adviseur van Secretaris-Generaal Kofi Annan. Tijdens zijn loopbaan heeft de Generaal in een groot aantal vredesmissies gediend. Hij was onder andere betrokken bij vredesmissies in Bosnië-Herzegovina en was leider van de VN-vredesmissie in Ethiopië en Eritrea. Zijn laatste actieve functie was Force Commander van de 16.000 man tellende VN-missie in Congo (tot februari 2007). Generaal Cammaert weet nog niet waar hij zich zal gaan vestigen; in Kaboel, New York, Congo, Frankrijk of toch Nederland? Zeker is wel dat we nog van hem zullen horen. De KVMO wenst de generaal al het goede toe .

Mijnendienst 100 jaar

Op 4 juli 2007 viert de Koninklijke Marine het 100-jarig bestaan van de Mijnendienst met een reünie voor alle oud-Mijnendienst medewerkers en actief dienend personeel van de voormalige Mijnendienst.

U wordt van harte voor deze reünie uitgenodigd. De reünie zal plaatsvinden nabij het Mijnendienstgebouw op de Marinehaven te Den Helder. U kunt zich op de volgende manieren aanmelden voor de reünie:

Per e-mail (bij voorkeur): stuur een e-mail met uw naam, adres en tel.nr. naar: MD100jaar@veteranen.nl

Schriftelijk: stuur uw naam, adres en tel.nr. naar: CZSK, Antwoordnummer 300, 1780 VB DEN HELDER, o.v.v. reünie 100 jaar Mijnendienst

Zodra het programma is vastgesteld, krijgt u dit op het opgegeven adres toegezonden. Tevens zal t.g.v. dit jubileum een herinneringsboek worden uitgegeven. Details hierover vindt u in advertentie die hieronder/hiernaast is afgedrukt.

Te Koop:

Tussen Breezand en Anna Paulowna: witte stolpboerderij op ruim perceel in goede staat van onderhoud. Daarbij een onlangs gerenoveerd arbeidershuisje, een stenen schuur/carport, een houten carport en luxe kippenhok. Vergunning voor broeikas. Het geheel staat op 2375m2. Grote moestuin, verschillende terrassen, vruchtbomen en veel bloemen. De boerderij ligt op korte afstand van het station van Anna Paulowna, een goede lagere school is in de buurt. Iets verder weg groot winkelcentrum. Vraagprijs: € 450.000 Voor foto's en meer informatie: arthur.camelot@consunet.nl of 043-326 1491

Werkpaarden van de Mijnendienst
Dokkum- en Wildervankklasse

Op 4 juli 2007 zal, ter gelegenheid van 100 jaar mijnendienst, het eerste exemplaar van dit mooie boek worden overhandigd.

U kunt voor € 29,95 ook in het boek komen van de prachtige gebonden boek, het boek is 'online' te bestellen op www.100jaarmijnendienst.nl.
En als u dit boek naar 30 april 2007 krijgt is ook nog eens € 5,- korting!

Deeln van het boek zijn te bekijken op www.100jaarmijnendienst.nl

In dit 200 pagina's tellende boek wordt, door de auteur Jans Rietberg, de 100 jaar en de algemene loop van de mijn en die van de mijnbouw sector in Nederland. De prachtige gebonden boek met een half rood hardcover omlijst is rijklijk geïllustreerd met meer dan 150 foto's.

€ 29,95

€ 5,- Korting!!
als u vóór 30 april 2007 'online' bestelt!

Online bestellen op www.100jaarmijnendienst.nl

Opsporing verzocht!

Van officieren die aan boord van Hr.Ms. Limburg D 814 in 1962 de reis naar Nederlands Nieuw Guinea hebben meegemaakt. Ik heb het interview dat in NNG is gemaakt aan boord D 814. Dit interview is in 1962 uitgezonden op de Nederlandse televisie. Ook zoek ik foto's/dia's van medeopvarenden, zodat ik een reisverslag kan maken dat beschikbaar is voor iedereen die daar belangstelling voor heeft.

Graag uw reactie naar: R.R. van der Poorten, tel 0114 317713 , email: robbievd@gmail.com

Het hoofdbestuur van de KVMO heeft de droeve plicht u in kennis te stellen van het overlijden van:

H.D.B. van der Mee, LTZ1 b.d. († 31 maart 2007)

G.A. van Schooten, LTZVK 2 OC b.d. († 14 maart 2007)

mevr. G.J. Overbeeke-de Boer, weduwe († 10 februari 2007)

Wij betuigen de nabestaanden onze deelneming en wensen hen veel sterkte toe.

Regio-activiteiten Eerste helft 2007

Regio Noord

1 mei	PA borrel voor oud officieren
5 juni	Aanvang 17.30 uur
30 april	Heildronk, aanvang 12.00 uur
9 mei	Regiovergadering, bespreking Beschrijvingsbrief Tijd: aanvang 17.00
13 juni	KVMO borrel, 17.00 tot 18.30 uur

Heildronk maandag 30 april
Ter ere van de officiële verjaardag van Hare Majesteit de Koningin wordt op 30 april de traditionele heildronk gehouden in de Marineclub. De Marineclub en de KVMO zorgen weer voor de entourage en het traditionele Indonesische buffet. U allen, jong en oud, actief dienend en postactief, bent met uw echtgenote/levenspartner van harte uitgenodigd. De Marineclub en uw KVMO rekenen op uw aanwezigheid voor een geslaagd en gezellig evenement.

Alle activiteiten vinden plaats in de Marineclub te Den Helder.

Regio Midden

8 mei	Regiovergadering bespreking Beschrijvingsbrief
12 juni	Regiovergadering met aansluitend borrel

De activiteiten vinden plaats vanaf 17.00 uur In de Coffeecorner van gebouw 35 op de Frederikkazerne.

Regio Zuid

26 apr	Koninginneborrel + nasi Locatie: longroom MK Vlissingen Aanvang: 13.00 uur
23 mei	Regiovergadering , bespreking Beschrijvingsbrief Locatie: MKVlissingen Aanvang 14.00 uur
8 juni	Jeu de boules + barbecue Locatie: JdB-terrein Middelburg Aanvang: 20.00 uur

Voor deze activiteiten dient u zich 5 werkdagen van te voren op te geven bij P. van der Laan. Tel/fax 0118602677, e-mail: fzhpvanderla@hetnet.nl

De Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

Ere-leden:
Ir. S.J.J.Hoffmann, KTZT b.d.
drs. G. Brand, KTZA b.d.
K.G. Spaans, LTZSD 1 b.d.
A.H.P. Knoppen, KOLMARNS b.d.
L.J.M. Smit, KTZ b.d.
Drs. T.G.D. Steenbeek, KTZA b.d.

Hoofdbestuur:
Voorzitter:
P.J. van Maurik, KLTZ
Vice-voorzitter:
D. Bosch, LNTKOLMARNS
Hoofd Sectie Georganiseerd Overleg:
ing. M.E.M. de Natris, LTZ 1
Secretaris:
R. Annema, LTZA 1
Penningmeester:
H.M.J. van de Burgt, KLTZA

Leden:
Regio Noord
A. van Gils, MAJMARNs
Regio Midden
K.F.J. Henkelman, KLTZ
Regio Zuid
J.T. van Elsen, LTZ 1
Werkgroep Postactieven
A.J. Zwijnenburg, KLTZ b.d.
Werkgroep KMR's
S. Boeke, LTZA 2 OC b.d. KMR
Werkgroep Jongeren
ir. W.L. van Norden, LTZE 2

Regiobesturen:
Noord:
A. van Gils, MAJMARNs
mw. J.S.I. Bisdonk, LTZE 1
H.T. van Wilgenburg, LTZVK 2 OC b.d.
mw. A.L.P.Vrijburg, LTZSD1 b.d.
ing. F.J.J. Schoonhoff, LTZE 1
ir. W.L. van Norden, LTZE 2

Midden:
K.F.J. Henkelman, KLTZ
J. de Jonge, KLTZ
T.H. van der Steen, LTZE 1
P.J.G. van Sprang, KTZA b.d.
H. Plug, LTZ 1
B.B.M. Keers, LTZA 2
N. van de Pol, LTZA 2

Zuid:
D. Bosch, LNTKOLMARNs
J.T. van Elsen, LTZ 1
A.J. Mors, LTZSD 2 OC b.d.
H. Willems, KLTZSD b.d.
P. van der Laan, Maj KL b.d.

Caribisch Gebied:
mw. mr. V. Vorstenbosch
drs. W. Blijleven, LTZA1

Adres secretariaat:
Wassenaarseweg 2b
2596 CH Den Haag
T : 070-3839504
F : 070-3835911
E : info@kvmo.nl
W : www.kvmo.nl

De KVMO heeft een samenwerkingsverband met Onderlinge Bijstand (www.onderlingebijstand.nl) . Voor nadere informatie of het verkrijgen van aanvraagformulieren kunt u contact opnemen met het secretariaat KVMO.

De deadline voor het aanleveren van bijdragen voor de rubriek KVMO-zaken voor het meinummer is 7 mei 2007.

Vanaf 16 april is de website van de KVMO geheel vernieuwd!

www.kvmo.nl
alle informatie voor en door marineofficieren

• IN DIT NUMMER:

- De gedragscode daalt neer
- Interview Commandant NLDA
- Ervaringen van een marinevrouw tijdens de Japanse bezetting

• EN VERDER:

- Ko Colijn over gebakken limonade voor Defensie
- In beeld: Sergeant Adelborst P.J. Pauwe
- Na de KM: S. Wiebenga van de KNRM